

Νιόβη Λύρη

Η ΧΡΥΣΗ ΒΡΟΧΗ

1

Γνώρισα τη Δανάη τη νύχτα που γεννήθηκε ο εγγονός μου. Ήταν Χριστούγεννα και ήμασταν κατά τύχη στην Αθήνα, οπότε μεταφέραμε τη Φρίντα στη *Eurohealth*, που είναι δική της (δηλαδή του γαμπρού μου), μαζί με τις ασφάλειες *Eurolife*, τα κανάλια *Euro-1* και *2*, τους ραδιοφωνικούς σταθμούς *Euronews* και *Europolis* και το Κολέγιο *ACEL* (*Athens Centre of European languages*). Ο γαμπρός μου έχει επίσης την αντιπροσωπεία της *Panoramic* (ό,τι τελευταίο στον κόσμο του hardware), της *Eurosoft* (ό,τι τελευταίο στον κόσμο του software), την αλυσίδα φαστφούντ *Ιμαλλάια* και μια ποδοσφαιρική ομάδα. Δεν αντιστέκομαι στον πειρασμό να συμπληρώσω ότι ο γαμπρός μου είναι ένα σιχαμερό νεόπλουτο κάθαρμα, αλλά η οικογένειά μας χρειαζόταν πολύ την ένεση κι ί-

σως η Φρίντα να γνώριζε καλύτερα από μένα τον αναπόδραστο προορισμό της στη ζωή.

Για τη Φρίντα εγώ ήθελα να λάμψει, να γίνει μια προσωπικότητα με οράματα και πλούσια δράση με τη σφραγίδα της, μα, όσο κι αν λένε ότι είναι ζήτημα παιδείας, εγώ, ο Παύλος Γαλανός, αυθεντικό black sheep της πιο παλιάς ελληνικής εφοπλιστικής οικογένειας, σας βεβαιώνω ότι είναι κυρίως φύση. Μέχρι να ανοιγοκλείσω τα μάτια μου, που λέει ο λόγος, άρχισε να ποζάρει με μεγάλη ευχαρίστηση σε εκείνα τα φωτορεπορτάζ *αριστερά η Τάδε Ταδοπούλου των αεροσκαφών, δεξιά η Φρίντα Γαλανού - Μακρυκώστα των επιχειρήσεων Υγείας* κι επίσης, ενώ δεν έδειξε ταλέντο σε καμιά τέχνη, κανένα γνωστικό τομέα και καμιά ανθρώπινη δραστηριότητα (ως επιχειρηματία την εκπαίδευσε κάπως ο γαμπρός), ανέπτυξε μια ανεξήγητη ροπή προς *άβρες, πεδία ενέργειας και αναζητήσεις του εσωτερικού εαυτού*. Ας είναι όμως, εκείνη τη νύχτα το κοριτσάκι μου ήταν στα χέρια των χασάπηδων της κλινικής «της», ο Μακρυκώστας (φυσικά) έλειπε και οι γυναίκες της οικογένειας, μαζεμένες στο χώρο αναμονής, μουρμούριζαν αδύναμα ξόρκια για να κρατήσουν την ψυχραιμία τους μέχρι να συντελεστεί το *ευτυχές γεγονός*, που για να συντελεστεί απαιτεί κατ' εμέ απλώς μια υγιή γυναίκα που να θέλει πραγματικά ένα παιδί.

Δεν ήμουν καθόλου βέβαιος ότι η Φρίντα ήθελε πραγματικά τον Παύλο τζούνιορ (Μακρυκώστα) αλλά η γνώμη μου, δηλαδή του μισότρελου της οικογένειας που συνήθως φρεσκάρει μπουτονιέρες, τραγουδάει άριες και διαφθείρει *μικρούλες*, ήταν άνευ σημασίας. Περίμενα την έκβαση πίνοντας γουλιές από το malt μου και ρίχνοντας λαχταριστές ματιές έξω, στη φωτισμένη από τα λαμπιόνια λεωφόρο. Αργότερα, σε μια αίθουσα όπου βρέθηκα ακολουθώντας μηχανικά τις γυναίκες, είδα, μέσα σε ένα κουτάκι σκεπασμένο με χρωματιστό πανί και με ετικέτα *Μακρυκώστας*, ένα μικροσκοπικό πλάσμα από άλλο κόσμο, κόκκινο, μαλακό και κατάπληκτο, έτοιμο πάντως να προσαρμοστεί σε κάθε κόχη αυτού του πλανήτη κι οπλισμένο, όπως μου φάνηκε, εκτός από νύχια, στομάχι και κόκαλα, με χιούμορ, κατανόηση και υπομονή. Νομίζω πως δάκρυσα.

Έφυγα από την κλινική για το σπίτι με το αυτοκίνητο που οδηγούσε ο Αριστείδης ο σωφέρ, αλλά στο δρόμο μαγεύτηκα από τη νύχτα. Είχα χρόνια να βρεθώ στην Αθήνα τέτοια εποχή, ο καιρός ήταν νοτιάς και τα χριστουγεννιάτικα λαμπιόνια, ατέλειωτα, ασημένια στις αλέες και χρυσά πάνω από τον αυτοκινητόδρομο, τύλιγαν κλαδιά και ουρανό με μια τρυφερή φεγγοβόλα ομίχλη που οδηγούσε το νου να συγκεντρωθεί στα ελάχιστα, τα στοιχεία που αδρομερώς συνθέτουν μια διάχυτη,

τεμπέλικη, ικανοποιημένη μνήμη. *Πατρίδα*. Ξαφνικά ήθελα να μείνω μόνος. Άφησα στον Αριστεΐδη τα γλυκά και τις σαμπάνιες για το προσωπικό, δέκα επιταγές των 5000 ευρώ και εξτρα για δώρα των σκύλων και με το κέφι έφηβου που το σκάει κρυφά για το πάρτι κατέβηκα, πέρασα απέναντι και πήρα ταξί προς τα πίσω, για το κέντρο της πόλης. «Απόψε έγινα παππούς», είπα στον ταξιτζή, «λοιπόν, το γλεντάω».

Η Κηφισίας έμοιαζε με ευρύχωρο τούνελ, όλο και πιο πυκνό σε αστραφτερά εκθέματα, συγχρότως όμως όλο και πιο θαμπό. «Θα βρέξει», είπε ο ταξιτζής και πρέπει να ήταν λίγο πριν το *Χίλτον* όταν άρχισε μια μέτρια σε ένταση βροχή, από αυτές που σου δίνουν τη δυνατότητα να τις αγνοήσεις ή να τις υπολογίσεις κατά τα κέφια σου. «Σταμάτα εδώ».

Το είχα θυμηθεί εγκαίρως. Κάπου στην αρχή του Παγκρατίου, κοντά στο *Caravel*. Ξύλινα τραπέζια, βελούδινα σκαμπό, σοφός μάρμαν. Με το άνοιγμα της πόρτας βρέθηκα στη ζεστή ομήγυρη είκοσι κεφάτων υπερηλίκων που διασκέδαζαν με κλασικά χριστουγεννιάτικα κάλαντα και μοναδικά ποτά, ενώ πίσω από τη μπάρα, στο ζεστό χρυσαφί ημίφως, ο εξηνταπεντάρης μάρμαν είχε ήδη ροδοκόκκινα μάγουλα, στραβοβαλμένο σκουφάκι αϊβασίλη και τα μάτια καρφωμένα στην πόρτα σαν

να περίμενε την είσοδο του ενός, του εκλεκτού. Με γνώρισε.

Δεν ξέρω πόσες άριες είχαν ήδη συνοδέψει τα *Merry Christmas* και πόσες μοίρες μοιράνει τον *Παύλο τζούνιορ* όσο ο σένιορ (εγώ) δοκίμαζε τα σπάνια κοκτέιλ, όταν η πόρτα άνοιξε και από τον κόσμο της βροχής μπήκε απότομα στη βοή της σάλας *αυτή* και είπε (πρώτα την άκουσα, μετά την είδα) δυνατά και ολοκάθαρα: «Παρακαλώ, υπάρχει κάτι να σκουπίσω το μπαστούνι μου;» Δεν ξέρω επίσης αν ήταν ο χαρακτήρας μου, γνωστός για την ικανότητά του να μην εκπλήσσεται, ή αν αντίθετα ήταν το δικό μου ξάφνιασμα και απλώς οι υπόλοιποι, γνωρίζοντάς την ήδη, δεν βιάστηκαν και προτίμησαν πρώτα να τη χαιρετήσουν, πάντως όσο εκείνοι αναφωνούσαν *γεια σου Δανάη* και *καλώς τη Δανάη* (γιατί το μαγαζί όπου έκανε πρόβες ήταν εκεί κοντά και τη γνώριζαν), εγώ βρέθηκα να σκουπίζω εντατικά και προσεκτικά με το μαντήλι μου το λευκό μπαστούνι για *μη βλέποντες*, ρωτώντας *μηχανικά εντάξει; και οκεί, τώρα;* Έπειτα σήκωσα το βλέμμα επάνω της – άσπρο αδιάβροχο με κουκούλα, μαύρα μαλλιά, απλανή μάτια και μια θήκη μουσικού οργάνου στην πλάτη - και ήταν σαν να σάρωσα μονομιάς το σχετικά ολιγόχρονο υπόλοιπο της ζωής μου. Το οποίο την επόμενη στιγμή χρωματίστηκε αμφίσημα από όλο μου το παρελθόν, καθώς το (εικοσιπεντάχρονο το πολύ) χέρι της

μου ψηλάφισε επιδέξια πρόσωπο, χέρια, κορμό, ακόμα και λεκάνη, ύστερα επέστρεψε για λίγο στα μαλλιά μου και τέλος ακούμπησε απλωτά στο δικό της στήθος. «Εγώ είμαι η Δανάη», μου είπε επίσημα, «Εσύ ποιος είσαι;»

Γράφω αυτό το χρονικό για να τη σώσω στη μνήμη και δεν με νοιάζει η σειρά, πάντως εκείνο το πρώτο βράδυ βρεθήκαμε κιόλας μαζί στο σπίτι της. Η εμπειρία μου στις *μικρούλες* (την οποία ο οξυδερκής και πολυπράγμων γαμπρός πολλάκις επεσήμανε) με πληροφόρησε από την πρώτη στιγμή πως 100% δεν ήταν *τα λεφτά*, ακόμα και τώρα όμως μόνο αμυδρή ιδέα έχω *τι ήταν*. Λέω λοιπόν πως ήταν ίσως αυτή η ιδιότητά μου να μην εντυπωσιάζομαι (γιατί πώς να εντυπωσιαστείς όταν ζεις με τη συναίσθηση πως όλες οι ποικιλίες των ανθρώπων δεν είναι παρά τα άφθονα δυνάμει υποχείριά σου;), αυτή η αδιάφορη εξοικείωσή μου με τις παραξενιές, που ο κόσμος ονομάζει *καταδεκτικότητα και ευρύ πνεύμα*, όταν η βαρεμάρα δεν την μετατρέπει σε αυτό που ονομάζει *σνομπισμό*. Θα μου πείτε *και λοιπόν*; Λοιπόν, μια τυφλή είναι *μια τυφλή*, ακόμα και στον κόσμο των *ίσων ευκαιριών*, και μια τυφλή διαθέτει τις εξειδικευμένες κεραίες για να συλλάβει, ακριβώς, την πλήρη απουσία και της παραμικρής αμηχανίας από μέρους μου. Λέω επομένως, με κάθε επιφύλαξη, πως ίσως ήταν αυτό.

Η έκπληξη ήταν για μένα. Αν και κατά κανόνα τις απέφευγα, είχα ωστόσο αρκετή πείρα από Ελληνίδες και την εμμονή τους με τη μηχανική λειτουργία που η τρέχουσα ορολογία αποκαλεί *προσόντα*, ώστε να μην περιμένω την τόσο φυσική αποδοχή της σχεδόν μηδενικής στύσης μου. Κι όμως γρήγορα δεν έμεινε παρά μόνο η ανησυχία για την εμφάνισή μου –ήμουν εξήντα επτά και είχα πολλά από αυτά που στη χυδαία αντίληψη θεωρούνται ελλείμματα «ομορφιάς». Θυμάμαι ότι για να χαλαρώσω έλεγα μέσα μου *είναι τυφλή, είναι τυφλή*, αλλά τα δάχτυλά της δεν άφησαν σπιθαμή ανέγγιχτη και, σας βεβαιώνω, δεν έχετε ιδέα για *τι άγγιγμα* μιλάμε. Όποτε ολοκλήρωνε μια επί μέρους εξερεύνηση, το πρόσωπό της χαλάρωνε κι έγερνε, σαν για να υπογράψει με τα χείλη ή το μάγουλο το αποτέλεσμα. Υπέγραψε αναρίθμητες φορές.

Το φλαμίνγκο δεν θα είχε μπει στη μέση αν δεν ήταν Χριστούγεννα, γιατί *φλαμίνγκο* δεν ήταν παρά ένα στολιδάκι του δέντρου της. Είχε ένα ψεύτικο λευκό δεντράκι στο χωλ της, στολισμένο με ψυχρά χρώματα, μπλε, φούξια, λευκά κρυσταλλάκια και ανάμεσά τους ένα ροζ στολίδι παλιού τύπου, σωστή αντίκα. Ήταν ένα ροζ μπαλάκι διαμέτρου δέκα εκατοστών, φτιαγμένο από γυαλιστερό σατέν, με γέμιση από βαμβάκι και μικρά ασημόχρωμα στρας επάνω του. Είχε στη μια άκρη ένα λεπτό μακρύ λαιμό και στην άλλη δυο παρόμοιας

υφής πόδια. Η Δανάη το κράταγε με τρυφερότητα καθώς μου μιλούσε, έχωνε τα δάχτυλα ανάμεσα στα πάνινα ποδαράκια, τύλιγε το μικροσκοπικό λαιμό, ψηλάφιζε τις ραφές και κύκλωνε τα στρας με τη ρόγα του δαχτύλου, αργά και επίμονα, ένα ένα. Το φλαμίνγκο έγινε το ερωτικό μου όργανο από την πρώτη κιόλας φορά, το γλίστρησα στο σώμα της με τον ίδιο περίπου τρόπο που γλιστρούσε εκείνη τα δάχτυλα στο δικό μου. Τη δεύτερη φορά το βρήκα σαπουνισμένο να με περιμένει και την τρίτη το πήρα μαζί μου, ήταν η ερωτική μου εξουσία επάνω της.

Μια από αυτές τις πρώτες φορές τη ρώτησα *τι σου αρέσει* και προς στιγμήν εξέλαβα την απάντηση ως μεταφορά, μα σύντομα αντιλήφθηκα πως κυριολεκτούσε. Μου είχε απαντήσει *οι κόντρες*. Όμως δεν μπορώ να μιλήσω για τη Δανάη και τις κόντρες αν δεν μιλήσω πρώτα για τη μουσική, γιατί το ένα έχει μεγάλη σχέση με το άλλο. Έτσι ας πω εδώ πως η Δανάη μου δεν ήταν άλλη από τη *Δανάη Χαραμή*, αρχηγό του *post electronic* συγκροτήματος *Pixels*, στο οποίο η ίδια συνέθετε, έπαιζε πλήκτρα και έκανε τα *leader* φωνητικά. Τη θεωρούσαν παιδί – θαύμα από τα δώδεκα, οπότε άρχισε να παίζει σε διάφορα συγκροτήματα με την ενθάρρυνση ενός δασκάλου στο ορφανοτροφείο όπου μεγάλωσε. Δεν μπόρεσα να μάθω τίποτα άλλο για την καταγωγή της και δεν ρώτησα ποτέ αν ήταν

τυφλή εκ γενετής, αν και κάποιες κουβέντες της υπονοούσαν το αντίθετο.

Όταν την πρωτοείδα να παίζει στη σκηνή και την άκουσα να τραγουδάει *συνέβη η μουσική μέσα μου*, δηλαδή χωρίς να το θέλω μετέτρεπα όχι τη μουσική που άκουγα (που δεν μου έλεγε και πολλά), αλλά *όλο* αυτό που ζούσα σε μεγαλειώδη όπερα, με τη Δανάη ηρωίδα που οδηγεί τα πλήθη. Μου φαινόταν σαν τυφλός μάντης που δεν βλέπει σε ποιους μιλάει, μα λέει κάτι πολύ σημαντικό που οι μνημένοι θα καταλάβουν στο μέλλον. Ίσως πάλι υποσυνείδητα έβλεπα το τέλος και ξύπνησε μέσα μου η ορμή, *να προλάβω*. Ναι, να αφήσω κι εγώ κάτι (ως πρόσωπο, ως *Παύλος Γαλανός*, όχι ως υπογραφή σε μετοχές και ιδιοκτησίες). Οι άριες ενώνονταν μέσα μου σε ένα και μόνο, πολύπλοκο έργο, και άρχισα, σαν μικρό παιδί, να σκαλίζω κρυφά τις ξεχασμένες μουσικές μου γνώσεις.

Την ίδια εποχή ο νεογέννητος Παύλος μού φαινόταν ευκαιρία που δεν έπρεπε να χαθεί. Του τραγουδούσα, του τόνιζα τα σημαντικά της ζωής και τον επιβράβευα όταν αρνιόταν το μπιμπερό της παραμάνας (που της έδινα περιουσίες για να κρύψει ότι ο *Παύλος τζούνιορ* δεν ήπιε *όλο το γάλα*). Για πρώτη φορά ανακατεύτηκα στην οικογένεια δυναμικά, πράγμα που έκανε τη Φρίντα έξω φρενών αλλά δεν με ένοιαζε, εγώ ήθελα ο Παύλος να λάμπει σαν τις λίμνες στα οροπέδια των άλιωτων

πάγων, να γίνει ένα κομμάτι άνοιξης στο σόι μας. Βυθισμένος στην αυταρέσκεια του έρωτα άρχισα επίσης να φιλοσοφώ πως η Δανάη δεν διέφερε από τους άλλους νέους κι από πολλούς μεγαλύτερους, πως δηλαδή *όλοι τους ήταν τυφλοί*. Ένιωσα ξαφνικά την ευθύνη του *σοφού*, να την κάνω να *δει* κι άρχισα ένα είδος *μαθήματα Ιστορίας* με εποπτικό υλικό στοιχεία του αστικού τοπίου που να μπορούν να ψηλαφιστούν. Εκείνη άκουγε με ευγενικό ενδιαφέρον, ψηλάφιζε με αρκετά μεγαλύτερο μα με τρόπο ακατανόητο για μένα και παρέμενε, εξ ίσου αυτάρεσκα, τουλάχιστον στα δικά μου μάτια, *τυφλή*.

Το λέω αυτό έχοντας πάντα υπόψη μου τις *κόντρες*, και να –τόρα θα εξηγήσω αυτό το πάθος της. Η νύχτα άρεσε στη Δανάη γιατί είναι *ουσιαστικά* θορυβώδης, με ήχους, σε αντίθεση με τους μπερδεμένους της μέρας, συνήθως σαφείς και καθαρούς. Από όλους τους θορύβους της νύχτας ο πιο αγαπημένος της ήταν οι *κόντρες των αυτοκινήτων* στην παραλιακή. Στεκόταν κι άκουγε με έξαψη και προσοχή, παρακολουθούσε με τρομερή συγκέντρωση όχι μόνο τους ήχους των μηχανών και τις εντάσεις των φωνών, μα και τα μεσοδιαστήματα της σιωπής κι ό,τι αυτά προμηνούσαν. Άλλοτε παρότρυνε με ενθουσιασμό, *Έλα, μην κολλάς κι άλλοτε σκοτείνιαζε, Θα σκοτωθεί αυτός και σήκωνε το χέρι σαν άγγελος της μοίρας*. Η κοινωνική ανάλυ-

ση του φαινομένου όμως, που κάποτε προσπάθησα να της κάνω, της ήταν αδιάφορη, την άκουσε απλώς με ευγένεια όπως όλα τα μαθήματά μου. Στις κόντρες αυτές (που προσωπικά μου φαίνονταν φτωχό κακέκτυπο παρόμοιων τελετουργιών των αληθινών μεγαλουπόλεων) έπαιρναν μέρος μόνο άντρες, οι γυναίκες ήταν πάντα θεατές - συχνά, φαντάζομαι, και το βραβείο του νικητή. Η ταξική προέλευση των αντρών ήταν ευρύτατης γκάμας, από μετανάστες και υπόκοσμος μέχρι παιδιά της σειράς μου ή τουλάχιστον του γαμπρού μου. Μα τη Δανάη αυτά την άφηναν αδιάφορη. Αντίθετα τα ίδια τα αυτοκίνητα, όλα πειραγμένα, τη συνάρπαζαν, τα μελετούσε με την ακρίβεια και την ευαισθησία προικισμένου μουσικού –που άλλωστε ήταν. Μετά από κάθε τέτοια μυσταγωγία πηγαίναμε σε ένα ξενοδοχείο στη θάλασσα, με τεράστια κρεβάτια και πανοραμική θέα. Μακριά από το σπίτι της έκανε έρωτα σαν να μάζευε το σώμα της για να μη σκορπιστεί, σε μια στάση παιδική, κουλουριασμένη. Εγώ τη χάιδευα και κοίταζα έξω τα φώτα του ουρανού, αστέρια και κεραίες, διάπτοντες και δορυφόρους, χασομέρηδες εξωγήινους, κομήτες, αυτοκίνητα στους μακρινούς αυτοκινητόδρομους, στην κρίσιμη στροφή. Η νύχτα κομματιασμένη και αγχώδης, έπειτα η Δανάη σηκωνόταν κι άπλωνε το χέρι στο μπαστούνι, *αρμονία*.

Από τους άλλους θορύβους της νύχτας θυμάμαι έντονα μια φορά που ήμασταν με τον Καβάφη, στα πλαίσια του μαθήματος *Ιστορίας* με εποπτικό υλικό τα αγάλματα. Της άρεσαν οι ποιητές κι οι καλλιτέχνες, την πήγα λοιπόν εκείνη τη νύχτα στον Καβάφη, στην πλατεία Αιγύπτου. Στην έξοδο του *POLIS PARK*, από όπου ένα κρύο φως γλιστρούσε από το υπόγειο στον έρημο δρόμο, εκείνη ψηλάφιζε τον ποιητή κι εγώ απάγγελλα το *Όσο μπορείς* σε μια σκαμπρόζικη διασκευή, όταν η όσφρησή της συνέλαβε φωτιά. Όρμησε στο δρόμο κι ένα λεπτό αργότερα μας έφτασαν τα χημικά κι ακούσαμε τις κρότου-λάμψης από το βάθος της Πατησίων, κάποια επεισόδια με αναρχικούς στην Εμπορική. Είχε μεθύσει από την οσμή και φώναζε *μα δεν είναι υπέροχο, υπέροχο, ως να σου γίνει σαν μια ξένη φορτική*. Με παρόμοιο τρόπο την προσέλκυε ο ήχος του τρένου ψηλά από τη γέφυρα, στο Θησείο και τα Πετράλωνα όπου ο ηλεκτρικός περνάει εναέριος και ταραάζει τη γη. *Αρμονία*, μού εξηγούσε πάντα μετά, εννοώντας ότι η επακόλουθη ησυχία ανανέωνε, μετά τη διάσπασή της, την αρμονία του κόσμου, ή πάντως όξυνε τη αντίληψή της. Της άρεσε επίσης να ανεβαίνει σε μοτοσικλέτα, μια μέρα την είδα με το κράνος του συνοδηγού στη μηχανή του κιθαρίστα της κι όταν κατέβηκε και το έβγαλε είχε στο πρόσωπο την ίδια έκφραση μακάριου οραματιστή που έχουν οι βλέποντες μετά από βόλτα με

γκάζι. Τέλος απολάμβανε τα θορυβώδη ηλεκτρονικά παιχνίδια (είχε άπειρα στον υπολογιστή της συστήματος Μπράιγ), όπου κατά κανόνα έπαιρνε το ρόλο κάποιου σοφού που διευθετεί τις διαφορές με μεγαλοφυή και πρωτότυπο τρόπο. Αδαής επί του θέματος τη χάζευα, σφίγγοντας στα χέρια μου το τρυφερό φλαμίνγκο, την ώρα που τα λεπτά της δάχτυλα χόρευαν με απίστευτη ταχύτητα στο ιδιόμορφο πληκτρολόγιο, ενώ στο πρόσωπό της, αλαβάστρινο με πίσινγκ στα χείλη –μια *post electronic* Χιονάτη– οι μικροσκοπικές φλεβίτσες πάλλωνταν και τα απλανή της μάτια μεγάλωναν από την προσπάθεια να διακρίνει, να αποφασίσει και να δράσει.

Η Φρίντα εκείνη την εποχή πήρε την αντιπροσωπεία των *magicbeads*, επιχείρηση που ταίριαζε θαυμάσια με τα ενδιαφέροντά της για *συμπαντική ενέργεια*, *εσωτερική αναζήτηση* και *τηλεπαθητικές δυνάμεις*. Για όποιον δεν ξέρει, τα *magicbeads* είναι κοσμήματα, βραχιόλια κυρίως, φτιαγμένα χάντρα χάντρα και συχνά σταδιακά, κατά παραγγελία. Τα υλικά είναι πολύτιμα μέταλλα, μαργαριτάρια, κρύσταλλα και πέτρες και το κάθε κόσμημα είναι μοναδικό. Οι χάντρες παριστάνουν στοιχεία από τη φύση, τη μυθολογία, τους αστερισμούς, κι ακόμα αριθμούς και γράμματα, έτσι όλο μαζί κάθε βραχιόλι ιστορεί ή συμβολίζει κάτι εντελώς προσωπι-

κό. Σχημάτισα μόνος μου την ακολουθία συμβόλων του βραχιολιού που θα χάριζα στη Δανάη, του βραχιολιού *Χρυσή Βροχή*. Θα ήταν από χρυσό, πλατίνα, δυο σπάνια μαργαριτάρια, κρύσταλλα και σμαράγδια, ένα σύνολο χρυσογάλανης λάμπης από τα ακριβότερα και κομψότερα που είχε δει η φίρμα από τη γέννησή της. Μέχρι να γίνει η παραγγελία (η οποία, λόγω της φήμης για τις *μικρούλες*, κανένα δεν παραξένεψε) ήμουν βυθισμένος σε μια ευτυχία σαν το πιο δυνατό ναρκωτικό, ένα κράμα από μουσική, Παύλο τζούνιορ και Δανάη. Ένα γλυκό βράδυ του Φλεβάρη είχα επιτέλους το *magicbead* και αποφάσισα να της το δώσω σε μια σπέσιαλ βραδιά στην παραλία. Όχι μόνο του όμως, θα το συνόδευα με ένα πολύ τολμηρότερο δώρο, για το οποίο χρειάστηκα τη βοήθεια ενός επιδέξιου ράφτη που έκανε το *φλαμίνγκο* αδιόρατα αλλά σημαντικά διαφορετικό.

Στη διαδρομή ένιωσα πως κάτι δεν πήγαινε καλά, συνήθως άπλωνε τις παλάμες στο παρμπρίζ σαν να άγγιζε τις αντανakλάσεις, τώρα όμως τις κρατούσε σφιχτές επάνω της. Όταν φτάσαμε στη θάλασσα έτρεξε αμέσως με ορμή προς το αφρισμένο κύμα, το μπαστούνι της έλαμπε στα φώτα της λεωφόρου. Περίμενα λίγο, μετά, *έλα εδώ*, της είπα, *άπλωσε το χέρι σου*. Της φόρεσα τη *Χρυσή Βροχή*, την ψηλάφισε, μετά, αφού άκουσε μάλλον αδιάφορα την ιστορία του βραχιολιού, *είπε κρυώνω*.

Ήμουν απογοητευμένος αλλά ήμουν τυφλός, αλλιώς θα είχα δει από καιρό αυτό που συνέβαινε μα το κατάλαβα όταν πια είχε φύγει, πως δηλαδή η *αρμονία* μετά τις εξάρσεις της δεν ήταν απλώς η επαναφορά μετά την αναταραχή, μα νιώθοντας μαζί μου προστατευμένη (όχι όπως θέλει το κορίτσι ή ο τυφλός, αλλά όπως θέλει ο καλλιτέχνης), είχε αρχίσει, ως μονάδα, να μεγαλουργεί. Θα το είχα δει στις λίγες πρόβες που παρακολούθησα, εκείνες τις θυελλώδεις ώρες των αυτοσχεδιασμών, όταν τα δάχτυλά της στριφογύριζαν νότες, μελωδίες και ρυθμούς με την ανεξήγητη εφευρετικότητα και ευαισθησία του μεγαλοφυούς, που κατ' εμέ οι υπόλοιποι *Pixels* δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν. Ο θαυμασμός με εμπόδιζε να δω ότι *εκείνη* ήταν που δεν τους άφηνε να ακολουθήσουν, αδιαφορώντας για τη δική τους *αρμονία*, όπως αδιαφορούσε για την ανθρώπινη διάσταση των αντρών στις κόντρες της παραλιακής, για τους επιβάτες των νυχτερινών εναέριων τρένων και για τα αίτια των φαντασμαγορικών επεισοδίων στην Εμπορική. Κάλπαζε μόνη της, βυθισμένη σε δικά της σκοτάδια και φώτα, σε ό,τι μου έμεινε ανέγγιχτο για πάντα κι ας ήταν αυτό που έφτιαξε το σχήμα και τη μυρωδιά της κι ό,τι ανάδευε και μεταμόρφωνε κι εμένα τη ζωή μου. Γαλήνευε μετά απότομα, συγκεντρωνόταν και τραγουδούσε στίχους απίστευτους, ποιήματα βαθιά που δεν ξέρω πότε τα έγραφε, τα διασκεύαζε και τα

μελοποιούσε. Ήταν αστείρευτη, έσβηνε διαρκώς τις συνθέσεις της κι έφτιαχνε νέες, τις ακύρωνε κι αυτές ή τις ξεχνούσε, ποτέ δεν κατέγραφε κάτι ολόκληρο κι εγώ, βυθισμένος στη μαγεία να βλέπω τα χέρια της στα πλήκτρα, στο αποχαυνωμένο σώμα μου και στο φλαμίνγκο, ή να απολαμβάνω τη σιωπηλή ενέργειά της μετά το λουτρό στις θορυβώδεις εντάσεις της πόλης, *δεν είδα*.

Στην επιστροφή ζήτησε κάτι για πρώτη φορά, να πάμε σε μια έρημη ακτή για να οδηγήσει. Πήγαμε σε έναν παράδρομο της παραλιακής κι οδήγησε το αυτοκίνητο εκατό μέτρα, ως την άκρη ενός γκρεμού πάνω από τη θάλασσα. Έσβησε τη μηχανή, σιωπή. Σε λίγο ψηλάφισε πάλι τη *Χρυσή Βροχή* και εγώ, ενθαρρυσμένος, άρχισα να της λέω την ιστορία της κάθε χάντρας, *εδώ, αυτή η χρυσή προσωπίδα είσαι εσύ, εδώ, στην πλατινένια νότα η μουσική σου, δίπλα, βλέπεις τα δυο μαργαριτάρια; Είναι τα μάτια σου και να οδηγώ τα δάχτυλά της να ψάξουν, ρωτώντας με έξαψη βλέπεις; και, βλέπεις; Σώπαινε ακόμα, ύστερα απότομα άρχισε να φωνάζει: «Μα είμαι τυφλή. Είμαι τυφλή, τι είναι αυτά που μου λες;» Πάγωσα.*

Στο σπίτι της, πιο ήρεμη, μου ζήτησε αποφασιστικά να χωρίσουμε. Το κουβέντιασα λίγο, έπειτα είπα μέσα μου *πάει, αυτό ήταν*. Έβγαλε και μου επέστρεψε τη *Χρυσή βροχή*, πράγμα για το οποίο την ευγνωμονώ, γιατί αλλιώς η αμφιβολία θα σκό-

τωνε για πάντα την ανάμνηση, βλέπετε το βραχιόλι άξιζε περίπου όσο και το μικρό της διαμέρισμα. Μια στιγμή πριν φύγω, θυμήθηκε να μου ζητήσει πίσω το *φλαμίνγκο*, πράγμα για το οποίο επίσης την ευγνωμονώ, γιατί το είχα ξεχάσει και δεν ξέρω σε τι κατάσταση θα το επέστρεφα αν το θυμόμουν μετά. Της το έδωσα χωρίς να πω τίποτα, κοιτάζοντας τα χέρια της με αγωνία. Τα δάχτυλά της κινήθηκαν λίγο ανιχνεύοντας τα στρας του χριστουγεννιάτικου στολιδιού, μετά είπε «αντίο».

2

Από σενάριο για κόμικ της Μ.Κ.

Το επεισόδιο που είχε σχέση με την υπόθεση *Golden Rain* συνέβη Χριστούγεννα, τη χρονιά που έμενα στη *Στέγη* της Πειραιώς. Εκείνα τα χρόνια η πλατεία Κουμουνδούρου ήταν μια από τις πιο πολυσύχναστες πίστες για σκεϊτάδες. Οι θεατές του σπορ επίσης δεν έλειπαν ποτέ από τα παγκάκια και τα σκαλιά του μικρού αμφιθεάτρου, αν και το χειμώνα περιορίζονταν σε δύο κυρίως κατηγορίες: τους τροφίμους της *Στέγης*, που έβγαιναν να πάρουν τον αέρα τους και τους ζωγράφους. Ήμουν η μόνη που ανήκα και στις δύο.

Κοιτάζω μετά από τόσα χρόνια τις φωτογραφίες που τράβηξα τότε και τα σκίτσα που έκανα.

Στους πλαϊνούς τοίχους των γύρω κτιρίων ήταν ζωγραφισμένες σκηνές μιας ονειρικής πόλης σε χρώματα πορτοκαλί και ζεστά ανοιχτοπράσινα (προς την ανατολή) ή απαλά μοβ και ροζ (προς τη δύση). Ζωγραφιστές ταράτσες διακόπτονταν από ζωγραφιστά σύννεφα και στα στηθαία τους κάθονταν ζωγραφιστά παιδιά που ατένιζαν στο ύψος των ματιών παράξενα αστέρια, καμωμένα από ειδική βαφή που έλαμπε τη μέρα και φωσφόριζε τη νύχτα. Μέσα σε αυτό το σκηνικό οι σκειτάδες της πλατείας, από δώδεκα έως δεκαεφτά χρονών, ήταν οι ιδανικές φιγούρες για έναν κομίστα. Έπρεπε απλώς να συγκεντρωθώ. Ίσως εδώ να νομίζετε πως με δυσκόλευε η θεραπεία, αλλά η αποτοξίνωση τότε προχωρούσε καλά. Αυτό που με δυσκόλευε ήταν ό,τι ακριβώς με προσέλκυε, άθελά μου στην αρχή, και που αργότερα έγινε η μεγάλη, η θρυλική μου επιτυχία: το ζευγάρι *Άζι και Φιλ* ή, όπως τους έλεγαν στην πραγματικότητα, ο Παύλος και η Νάζαβιν.

Στο κέντρο της πλατείας ο δήμος είχε στήσει ένα χριστουγεννιάτικο δέντρο. Ξεκινώντας από το απέναντι παγκάκι όπου έδιναν το *παρών*, τα παιδιά έκαναν το γύρο του δέντρου, γλιστρούσαν προς το άνοιγμα του μικρού αμφιθεάτρου κι από εκεί άρχιζαν τα ακροβατικά στις κερκίδες. Το μάτι μου ακολούθουσε τον Παύλο καθώς έκανε είσοδο στην πλατεία, τα χέρια λίγο κάτω από την έκταση, το

σώμα μια ψηλόλιγνη γραμμή και στο κεφάλι η πιο χρυσόξανθη κόμη που είδε ποτέ η πλατεία Κουμουνδούρου, μακριά ως κάτω από τους ώμους και στολισμένη με ένα πολύχρωμο σκουφάκι με δυο πλεχτές κοτσίδες στα πλάγια. Ήταν ολόκληρος η πρόκληση του κάρβουνου και του πινέλου, αρμονικός σαν χορευτής, φωτεινός σαν ήλιος, ένα ποίημα δεκαέξι χρονών, το πιο όμορφο αγόρι που είχα δει ποτέ, ο Παύλος Μακρυκώστας. Κι έπειτα έμπαινε, από την ίδια είσοδο, η Νάζανιν.

Οι αναγνώστες του *Άζι και Φιλ* έχουν σχολιάσει σε πολλούς τόνους το *συνδυασμό των φυλών και των πολιτισμών, την αντίθεση των χρωμάτων και των κοινωνικών τάξεων, την αντιστροφή των στερεοτύπων των φύλων*. Η αλήθεια όμως είναι πως εγώ δεν φαντάστηκα και δεν συνδύασα τίποτα, απλώς τους είχα μπροστά μου: μετά τον αέρινο Παύλο με τη χρυσόξανθη κόμη και την αθλητική φόρμα που θα κόστιζε μια μικρή περιουσία, αφού ο Παύλος Μακρυκώστας ήταν ο γιος της Φρίντας Γαλανού, πλησίαζε η Νάζανιν, με φαρδύ παντελόνι παραλλαγής από το Μοναστηράκι στερεωμένο με γκέτες στους αστραγάλους, φτηνό μπουφάν και μια κατάμαυρη μαντίλα που έσφιγγε κεφάλι και λαιμό, κάνοντας το πρόσωπο πιο λευκό, δυο μαγουλάκια μονάχα να ξεχωρίζουν ρόδινα, αναμμένα από το κρύο. Η μαντίλα για τις μουσουλμανίτσες ήταν τότε απλώς μόδα, που μάλιστα την αντέγραφαν κι

άλλα κορίτσια. Ήταν τέτοια η αντίθεση του κεφαλιού της με εκείνο του Παύλου, που ο πειρασμός να απαθανατίσω το ντουέτο ήταν ακατανίκητος.

Έπειτα, μόλις ο Παύλος πλησίαζε στο αμφιθέατρο, απροσδόκητα έπαιρνε φόρα κι από αέρινος χορευτής γινόταν δυνατός ακροβάτης. Στριφογύριζε με το σκέιτ στον αέρα πάνω από τις κερκίδες και μετά προσγείωνε το ευλύγιστο σώμα του στη σανίδα, στη μέση σχεδόν της μικροσκοπικής ορχήστρας. Αντίθετα η Νάζανιν, που έμπαινε στην πλατεία ορμητική, μοιάζοντας στην αρχή με απειλητικό Νίντζα, γινόταν στη συνέχεια μια μετρημένη, σταθερή μπαλαρίνα. Περιοριζόταν σε απαλές φιγούρες στο γύρο της πλατείας, με τον Παύλο να μπαινοβγαίνει θεαματικά στο θεατράκι, να γράφει κύκλους στον αέρα και να τινάζεται διαρκώς σαν ερωτευμένο πουλί, επιδεικτικά, γύρω της. Όσο τους έβλεπα ονειρευόμουν το έργο μου και ένιωθα, μετά από καιρό, ζωντανή.

Είναι γνωστό ότι το σκέιτ, ως σπορ των ανοιχτών χώρων της πόλης, έφερε κοντά παιδιά διαφορετικών τάξεων. Εν τούτοις ίσως απορείτε τι δουλειά είχε ειδικά ο Παύλος Μακρυκώστας της οικογενείας Γαλανού στην πλατεία Κουμουνδούρου, με τη Νάζανιν και τους τροφίμους της Στέγης. Ο Παύλος λοιπόν έμενε στα λοφτ του Βοτανικού, αυτή τη σήμερα πια ακατοίκητη, παράξενη και κάπως τρομακτική πολυκατοικία που τότε ήταν μοναδικής για

την Αθήνα πολυτέλειας. Όταν οι πλούσιοι αποφάσισαν να μείνουν στο κέντρο με θέα σε Λυκαβηττό και Ακρόπολη, ένα κτίριο ειδικά σχεδιασμένο γι' αυτούς, με πισίνες, ξενοδοχειακές υποδομές και απίστευτους εξώστες, μέχρι και τεχνητό μικροκλίμα, χτίστηκε σε χρόνο μηδέν και κόστισε αμύθητα λεφτά για το κέφι τους. Η εποχή της παραμονής μου στη *Στέγη* συνέπεσε με την ακμή αυτών των κατοικιών, και από εκεί ερχόταν ο Παύλος Μακρुकώστας στην πλατεία.

Στην πλατεία επίσης κατέληγαν τότε πολλές λεωφορειακές γραμμές που γέμιζαν κι άδειαζαν συνεχώς, σαν φλέβες και αρτηρίες της πόλης προς τις δυτικές συνοικίες και τα προάστια. Η Αθήνα ήταν ακόμη ζωντανή, στην πλατεία δέσποζε μάλιστα το κτίριο κάποιου πολιτικού κόμματος και μιας ιδιωτικής σχολής για βοηθούς ιατρικών επαγγελματιών. Τα ιατρικά επαγγέλματα ξανάνθιζαν μετά τις πλούσιες επενδύσεις ιδιωτών σε *Επιχειρήσεις Υγείας*, άλλωστε όλα ξανάνθισαν για λίγο μετά τις επενδύσεις σε κάθε τομέα, αλλά και οι άστεγοι επίσης αυξάνονταν και η *Στέγη* είχε αρκετούς ενοίκους.

Η *Στέγη* βρισκόταν στη γωνία Σοφοκλέους και Πειραιώς. Ήταν ένα παλιό κτίριο του Δήμου, καταφύγιο αστέγων από την εποχή που το φαινόμενο ήταν ακόμη σχετικά περιορισμένο. Είχε μπροστά έναν κήπο με παρτέρια και ψηλούς αιωνόβιους

φοίνικες, σήμα κατατεθέν, και μέσα ένα ήρεμο, γλυκό φυσικό φως από τα μεγάλα μεσημβρινά παράθυρα. Τη χρονιά της διαμονής μου είχε πια εξελιχθεί σε μη κερδοσκοπική επιχείρηση, στους χώρους της οποίας γίνονταν ποικίλοι πειραματισμοί, ακόμη και καλλιτεχνικοί. Τεράστιοι πίνακες νεαρών ζωγράφων που κανείς δεν αγόραζε εύρισκαν κι αυτοί στέγη εκεί, προς μεγάλη μου χαρά, την οποία μοιράζονταν κυρίως η Ρένα και η Δανάη. Πριν όμως μιλήσω για τη Δανάη (που δεν ήταν τρώφιμη της Στέγης), ας πω ποιοι ήταν οι μόνιμοι τότε συγκατοικοί μου και, κατά κάποιο τρόπο, αναγκαστική παρέα μου.

Ήταν λοιπόν πρώτα δυο άντρες, Έλληνες, σχετικά νέοι: ο Τάσος αν θυμάμαι καλά, ένας πρόωρα φαλακρούλης με κάπως λιπαρό πρόσωπο και κρεμαστά ίχνη φουσκωτού στομαχιού και ο φίλος του ο Θοδωρής, ένας τύπος ξεπεσμένου δανδή (αυτόν τον θυμάμαι καλά, γιατί έχει μεγάλη σχέση με την υπόθεση *Χρυσή βροχή*), που φορούσε μόνιμα ένα παμπάλαιο σακάκι σε βαθύ, αν και ξεθωριασμένο, κόκκινο χρώμα. Δεν ξέρω πώς βρέθηκαν εκεί (κανείς δεν σε ανάγκαζε να πεις την ιστορία σου), αλλά ήταν κολλητοί μεταξύ τους, αν και όλο τσακωνόνταν. Ο Τάσος γκρίνιαζε συνέχεια και θρηνούσε τη μοίρα του, ενώ ο Θοδωρής πάσχιζε να δείχνει ευχαριστημένος και υπενθύμιζε στον φίλο του πως άλλοι στη θέση τους είναι πολύ πιο άτυχοι και τους

βρίσκουν νεκρούς στα σκουπίδια. Υπερέβαλλε κάπως γιατί το φαινόμενο ήταν ακόμα σπάνιο στην Αθήνα, πάντως νομίζω πως είχαν ήδη ακουστεί μια δυο περιπτώσεις.

Μετά ήταν η Ρένα, συνταξιούχος καθηγήτρια, σίγουρα πάνω από εβδομήντα (μπορεί και ογδόντα), που προτιμούσε να μένει στη *Στέγη*, δίνοντας με δική της επιλογή ένα γενναίο μέρος της σύνταξης κι απολαμβάνοντας έτσι προνόμια που έκαναν τον λίγο νεότερό της κύριο Λεωνίδα, τον *Νόμο και Τάξη*, πρώην αστυνομικό, έξω φρενών. Η Ρένα μας έφερνε βιβλία και dvd και μας μιλούσε για συγγραφείς και σινεμά, αλλά εμένα αυτά που έλεγε μου φαίνονταν αρχαιολογίες, δεν τα καταλάβαινα και δεν με ενδιέφεραν καθόλου. Επιπλέον την έβρισκα υποκρίτρια, σε κανένα πραγματικό πρόβλημα της *Στέγης* δεν έπαιρνε θέση, κρατούσε αποστάσεις και ξεφούρνιζε απλώς θεωρίες, ενώ ο Λεωνίδας, αν και αχώνευτος, ήταν πολύ πιο ευθύς.

Υπήρχαν επίσης δυο Αφγανοί, ξαδέρφια ή κάτι τέτοιο. Είχαν έρθει στην Ελλάδα αναζητώντας συγγενείς, που όμως στο μεταξύ είχαν επιστρέψει στο Αφγανιστάν και τώρα αυτοί μάζευαν λεφτά για να ξαναφύγουν. Να θυμίσω πως κι εγώ, σκιά του εαυτού μου τότε, βρισκόμουν εκεί διωγμένη από την οικογένειά μου, ενώ ταυτόχρονα έκανα θεραπεία με νόμιμα χορηγούμενη ηρωίνη. (Χάρη στις

Επιχειρήσεις Υγείας είχε επιτέλους εισαχθεί το μέτρο και στην Ελλάδα).

Αυτοί ήμασταν, από την παρέα, οι μόνιμοι κάτοικοι της *Στέγης*. Στη συντροφιά μας όμως υπήρχαν και δύο εθελοντές από έξω –τρεις με τη Νάζανιν- που έρχονταν σχεδόν κάθε μέρα και πρόσφεραν τη βοήθεια και τις γνώσεις τους. Ο ένας ήταν ο Φαρίντ (Φαρίντ Ασάρι), Αφγανός «δεύτερης γενιάς», δάσκαλος γλωσσών. Στη *Στέγη* δίδασκε ελληνικά στους Αφγανούς και αγγλικά ή φαρσί σε όποιον άλλο ήθελε. Μαζί του ερχόταν η κόρη του η Νάζανιν, που όταν δεν έκανε σκέιτ στην πλατεία με τον Παύλο Μακρυκώστα, παρακολουθούσε τα μαθήματα της Δανάης στη *Στέγη*. Τέλος η Δανάη (Δανάη Χαραμή) ήταν δασκάλα μουσικής και αφοσιωμένη εθελόντρια. Νοίκιαζε ένα καμαράκι στην ταρατσα μιας πολυκατοικίας κάπου εκεί κοντά και ζούσε φτωχικά, παραδίνοντας μαθήματα. Λογικά θα έπρεπε να φροντίζει πιο πολύ τον εαυτό της, ήταν σχετικά νέα (γύρω στα σαράντα) και αληθινά όμορφη. Κι όμως, σπάνια θα συναντήσετε άνθρωπο με τόση αλληλεγγύη για τους συνανθρώπους, μα και με τόση επιμονή στην άποψη πως το μόνο νόημα της τέχνης είναι να βελτιώνει τις συνθήκες της ζωής. Κατά τα άλλα ήταν μια γυναίκα καλλιεργημένη, με απλούς τρόπους μα και μια έκφραση σφίγγας αρκετές φορές, υπεροπτικά κλειδωμένη, που την έκανε απόμακρη, ακόμα και αντι-

παθητική. Σε αντίθεση με τη συχνή ένταση του προσώπου της οι κινήσεις της ήταν ήσυχες και μεθοδικές, χαρακτηριστικό που ίσως οφειλόταν στο ότι υπήρξε κάποτε τυφλή.

Θυμάμαι καλά τη μέρα που έγινε το επεισόδιο με τη *Χρυσή βροχή*, γιατί είχε πιάσει απότομα αληθινή βροχή και οι σκεϊτάδες σκόρπισαν στο λεπτό. Γυρνώντας από την πλατεία βρήκα τη Δανάη να κάθεται στην ευρύχωρη σάλα της *Στέγης* και την άφησα στις σκέψεις της, που λίγο πολύ μπορούσα να μαντέψω. Βλέπετε η Δανάη δεν πίστευε μόνο πως ο σκοπός της τέχνης είναι να βελτιώνει την κοινωνία, μα και πως το περιεχόμενο των έργων πρέπει κυρίως να δείχνει τα προβλήματα και τα συστατικά της. Εμένα όμως η γνώμη μου ήταν πως η τέχνη δεν χρειάζεται να μελετάει την κοινωνία, αυτά τα κάνουν οι επιστήμονες.

«Η τέχνη βλέπει την εσωτερική φύση των ανθρώπων», της έλεγα. Πράγματι, πίστευα πως φτάνει μόνο ο καλλιτέχνης να συλλάβει το κρίσιμο συναίσθημα, ή απλώς ένα ένστικτο, μια παρόρμηση που να ξεκινά από το άτομο και να διαπερνά ένα σύνολο.

«Δεν αρκεί», μου απαντούσε. «Πρέπει να μελετάς την προέλευση, τη βιογραφία του καθενός, ακόμα και να την κατασκευάζεις και να ορίζεις τη θέση του μέσα στο σύστημα. Έτσι μονάχα το όλο

θα φωτίσει τα επιμέρους, από τα οποία συντίθεται».

«Μα και η ανθρώπινη μονάδα, αν τη μελετάς βαθιά, οδηγεί στο ίδιο αποτέλεσμα».

«Όχι, η ανθρώπινη μονάδα σε τυφλώνει, γιατί την αναλύεις κοιτώντας τον εαυτό σου. Αλλά στην πραγματικότητα ποτέ δεν βλέπεις τον εαυτό σου, κάνεις πάντα λάθος».

Μιλούσε με μια σιγουριά που με έκανε να νιώθω ζήλια, ακόμα και αμυδρό φόβο, μα και μια έλξη. Άλλες φορές όμως, όταν έλυνε τη μάσκα της και χαλάρωνε τη συμπονούσα, γιατί μου έδινε την αίσθηση ότι αποζητούσε *το σύνολο* για να αποφύγει τον εαυτό της κι ότι η αλληλεγγύη ήταν το πρόσχημα για να κρύψει μια δική της πληγή. Η συμπόνια αυτή ήταν κυρίως πολύ ευεργετική *για μένα*, γιατί ήταν η πρώτη φορά μετά από χρόνια που συμπονούσα *κανονικό, ανεξάρτητο* άνθρωπο και όχι κακομοίρη ή πρεζόνι χειρότερό μου.

Εκείνο στο οποίο συμφωνούσα μαζί της ήταν ότι στη *Στέγη* τα πράγματα ήταν περίπου όπως έξω, με το πάθος της *εξουσίας* λόγου χάριν να μας βασανίζει ανώφελα στο πρόσωπο του Λεωνίδα. Ο γέρος επέβλεπε τους πάντες και ήθελε να επιβάλει κανόνες και ποινές. Διέκοπτε τη Ρένα σχεδόν με μίσος, όποτε αυτή χανόταν στις αναμνήσεις της για ωραίες στιγμές με πνευματώδεις φίλους από τα παλιά. Αυτός ο βιασμός της μνήμης, η επίμονη προ-

σπάθειά του να την ακυρώσει μου φαινόταν μεγάλη βαρβαρότητα κι έλεγα στη Δανάη πως ο Λεωνίδας φοβόταν το θάνατο, μα φοβόταν και τη ζωή. Γιατί εγώ ένιωθα τη μνήμη κυρίως ως βύθισμα στην εσωτερική χαρά, στο ενεργό παρόν. Η Δανάη πάλι υποστήριζε πως δεν ήταν η μνήμη αλλά η *ίδια η Ρένα*, ο Λεωνίδας ήθελε να ακυρώσει ό,τι τον αμφισβητούσε πάντα.

«Δες την *ιστορία* του, μην πελαγοδρομείς, κάθε άνθρωπος, ειδικά στην ηλικία του, είναι κυρίως *ιστορία*».

Αυτό που εννοούσε ήταν πως οι άνθρωποι της εξουσίας ένιωθαν πάντα πως απειλούνται από τους ανθρώπους της σκέψης. Συμφωνούσα, μα εμένα μου άρεσε να βλέπω το θυμό του σαν πάθος για τη δική του ύπαρξη *αυτή τη στιγμή*. Μια ύπαρξη που δεν είχε πια τις δυνάμεις να απλωθεί σε καινούργια λιβάδια, σε νέους, δροσερούς ουρανούς μα ούτε, όπως η Ρένα, και το πνευματικό απόθεμα για να τους φτιάξει.

Έμεινα λοιπόν τη μέρα της *Χρυσής βροχής* στη σάλα να ακούω και να βλέπω τη βροχή παρέα με τη Δανάη μέχρι που επιτέλους εκείνη μίλησε.

«Να σου πω μια ιδέα για το κόμικ σου».

Ξαφνιάστηκα γιατί της είχα βέβαια εκμυστηρευτεί τα σχέδιά μου για το *Άζι και Φιλ*, δηλαδή προς το παρόν για τον Παύλο και τη Νάζανιν (τον Παύλο τότε ακόμα η Δανάη δεν τον γνώριζε), αλλά

είχα καταλάβει πως κατά βάθος τα υποτιμούσε, ως παιδικά. Μου είπε λοιπόν να βάλω στο κόμικ μου δύο γέρους σαν τον Λεωνίδα και τη Ρένα, ως αντίστιξη στο ζευγάρι των παιδιών. Θα εκπροσωπούσαν το συμπληρωματικό δίπολο *εξουσία – διανόηση*.

«Κοίτα», μου εξήγησε, «δεν λέμε συχνά πως οι διανοούμενοι είναι μόνο λόγια; Το λέμε γιατί στην πραγματικότητα η θέση τους είναι στην εξουσία και κατά βάθος το ξέρουμε. Ο *Νόμος και Τάξη* χωρίς τη διανόηση είναι ένας βάρβαρος, ο αληθινός ρόλος της Ρένας είναι να *καθοδηγεί αυτή*».

«Αλλά δεν το θέλει».

«Το θέλει, μα παραιτήθηκε εξαιτίας της φτώχειας. Η διανόηση καταδικάστηκε σε *αιώνια φτώχεια*. Εκτός αν ξεπουληθεί».

Φαινόταν έτοιμη να αναπτύξει μια από τις θεωρίες της, όταν μπήκε η Ρένα στάζοντας νερά, με το γκρι αδιάβροχο, τις γαλότσες και μια νάιλον σακούλα με βιβλία, οργανωμένα για το φαγητό και το κρεβάτι της. Στη *Στέγη* οι τρόφιμοι μαγείρευαν με ευχαρίστηση, κυρίως οι γυναίκες (εγώ όχι), τους άρεσε να είναι κι εκεί *νοικοκυρές*. Επίσης στη *στέγη* οι γυναίκες *καλλωπίζονταν*, επί ώρες, με ό,τι ψευτοκαλλυντικό έβρισκαν. Και η Ρένα μαζί, που τώρα, στην κουζίνα, έδειχνε τα καινούργια βιβλία στον Φαρίντ τον εθελοντή, τον Τάσο και τους δύο Αφγανούς συγκατοίκους. Ο Λεωνίδας παρακολου-

θούσε αυστηρός, ο Θοδωρής έλειπε. Τότε η Δανάη μου είπε απροσδόκητα, δείχνοντας με τα μάτια την κουζίνα με τους συγκεντρωμένους, πως ήθελε να τα βάλει σε ένα έργο όλα αυτά, τις μικρές στιγμές, την αγάπη και την εκμετάλλευση και τη δυσπιστία και τη λαχτάρα να αρπάξουμε κάτι από τον άλλον, ακόμα και τις τελευταίες μέρες της ζωής. Να τα βάλει στη μουσική; Ναι, αυτό εννοούσε και είπα πως μου φαινόταν τρομακτικά δύσκολο, πώς μπορείς να τα βάλεις αυτά, ειδικά στη μουσική;

«Η αλήθεια είναι πως έχω πολλά χρόνια να γράψω μουσική».

Μίλησε με λύπη και εγώ τη θαύμασα γιατί έτσι υπονοούσε πώς κάποτε έγραφε. Κάτι είχα ακούσει για ένα συγκρότημα όταν ακόμα ήταν τυφλή, αλλά δεν ρωτούσα. Είπαμε, κανείς δεν ρωτούσε τον άλλο για το παρελθόν κι ο κανόνας περιλάμβανε και τους εθελοντές.

Τον Θοδωρή μόλις που τον είχαμε προσέξει όταν μπήκε, μάλλον πήγε κατευθείαν στην τουαλέτα. Αλλά τους αστυνομικούς περιπολίας που μπήκαν αναζητώντας τον τους προσέξαμε όλοι, άλλωστε δεν θα μπορούσε να γίνει αλλιώς, γιατί μπήκαν με φωνές, «πού είναι ο Θοδωρής;» (τον γνώριζαν) και «μην τον κρύβετε, δυσχεραίνετε τη θέση σας». Σύμφωνα με τα λόγια τους, λίγο πριν, στην πλατεία, την στιγμή που όλοι σκόρπιζαν στη βροχή, ένας

νεαρός σκεϊτάς, από ό,τι κατάλαβα ο Παύλος, τους ανέφερε ότι μόλις είχε χάσει ένα βραχιόλι. Τότε ακριβώς είδαν τον Θοδωρή να τρέχει (το κόκκινο σακάκι του έκανε μπαμ), έχοντας μόλις μαζέψει κάτι από την κερκίδα του μικρού αμφιθεάτρου.

Δεν είχαμε καμιά διάθεση να κρύψουμε κανέναν, ειδικά οι τρόφιμοι, αυτό θα σήμαινε αυτομάτως αποπομπή από τη Στέγη. Ο Θοδωρής ωστόσο βγήκε από την τουαλέτα με το βαθυκόκκινο σακάκι του μούσκεμα μα κατά τα άλλα ήσυχος και δέχτηκε πειθήνια τη σωματική έρευνα των οργάνων. Ο Λεωνίδας είχε σηκωθεί και παρακολουθούσε με πολύ ενδιαφέρον. Τελικά, μετά από αναστάτωση των χώρων, του κήπου, των φωταγωγών και των σιφονιών και αφού ήρθε και μια αστυνομικίνα που έψαξε τις γυναίκες,

«Το κωλόπαιδο, μας δούλεψε».

«Όπως και να ναι, σας ζητάμε συγνώμη».

Ήμασταν ακόμη αναστατωμένοι όταν μπήκε η Νάζανιν με τη σανίδα στα χέρια και με περίεργο, γεμάτο ένταση ύφος.

«Νάζια! Πού γύρναγες;»

Πράγματι, η βροχή είχε αρχίσει από ώρα, όλοι έφυγαν από την πλατεία, πού ήταν η Νάζια; Και μάλιστα, τα ρούχα της δεν έδειχναν έκθεση στη βροχή. Κάπου λοιπόν είχε τρυπώσει, πού;

Αν ο Φαρίντ υποπτευόταν ότι η κόρη του μπορεί να είχε την παραμικρή σχέση με ό,τι προηγήθηκε, θα συγκρατούσε κι άλλο το θυμό του για να την προστατεύσει. Αλλά μάλλον δεν του πέρασε καθόλου από το μυαλό. Τα παιδιά των Μουσουλμάνων ανατρέφονταν με μεγάλη αυστηρότητα, η κλοπή ήταν αδίκημα αδιανόητο. Έτσι η οργή τον έκανε να την πάρει και να φύγουν, κι εμείς μείναμε με άλυτες δύο απανωτές απορίες, εκείνο το βροχερό μεσημέρι λίγο πριν τα Χριστούγεννα. Το θυμάμαι ότι ήταν πριν, γιατί στο Χριστουγεννιάτικο τραπέζι, στο οποίο βέβαια έπαιρναν μέρος και οι Μουσουλμάνοι, ο Φαρίντ και η Νάζανιν δεν ήρθαν. Όσο για τον Θοδωρή, τις επόμενες μέρες συνέχισε να έχει ύφος ευχαριστημένου και να τσακώνεται με τον Τάσο.

Η επόμενη φάση της ιστορίας ήταν όταν στη Στέγη ξαναφάνηκε ο Φαρίντ. Εγώ έλειπα σε μια βόλτα ως την Ομόνοια, κι όταν επέστρεψα έμαθα από τους ζωντανεμένους συγκατοίκους μου για την επανεμφάνιση, που σήμανε τη λύση και των δύο αινιγμάτων συγχρόνως: το βραχιόλι του Παύλου Μακρυκώστα το είχε όντως βουτήξει ο Θοδωρής. Όταν όμως κατάλαβε ότι τον πήραν είδηση άρχισε να τρέχει και στην πρώτη γωνία έπεσε πάνω στη Νάζανιν που, παρά τη βροχή, ερχόταν εκείνη την ώρα προς την πλατεία. «Σώσε με», της φώναξε στο

αυτί και ταυτόχρονα της πάσαρε το βραχιόλι. Οι αστυφύλακες δεν πρόλαβαν τη φάση, ούτε και τη Νάζανιν που από ένστικτο κρύφτηκε. Και καθώς δεν είχε φανεί πουθενά ως εκείνη τη στιγμή, κανένας δεν την αναζήτησε.

Στο σπίτι της εμφάνισε το βραχιόλι και εξομολογήθηκε την αλήθεια στους δικούς της. Την τιμώρησαν αυστηρά. Δεν ξέρω ακριβώς με ποιο τρόπο, αλλά δεν είχε ξανάρθει στη Στέγη από τότε, άρα ο εγκλεισμός θα ήταν μέρος της τιμωρίας. Όσο για τον πατέρα της, προφανώς θεωρώντας τη Δανάη ως το μέλος της παρέας με το ισχυρότερο κοινωνικό κύρος, ήρθε να της εμπιστευθεί το βραχιόλι και να την παρακαλέσει να αναλάβει την επιστροφή του στον ιδιοκτήτη, αλλά και να μεσολαβήσει για να συγχωρεθεί η Νάζια του. Ακόμα καλύτερα (δεν το είπα καθαρά μα ήταν ολοφάνερο) να μην αποκαλυφθεί καν. Εγώ είπα τότε πως μπορούσα να βοηθήσω, θα καλούσα εγώ τον Παύλο και μάλλον δεν θα υπήρχε πρόβλημα, ήταν πολύ συμπαθητικός και σίγουρα θα συγχωρούσε.

Η ίδια η Δανάη ωστόσο μου φάνηκε παράξενα ταραγμένη. Όταν οι φλυαρίες των άλλων έπαψαν, με πήρε κατά μέρος και με ρώτησε τι ακριβώς γνώριζα για τον Παύλο. Και είδα στο πρόσωπό της μεγάλη συγκίνηση, όταν πληροφορήθηκε πως ήταν ο γιος της Φρίντας Γαλανού.

Μετά μου έδειξε το βραχιόλι. Ήταν ένα *magicbead*, πανάκριβο. Χρυσάφι, πλατίνα, σμαράγδια, μαργαριτάρια, ολόκληρο μια φίνα χρυσογάλανη λάμψη.

«Ήξερα τον παππού του», είπε.

Κοίταζε το κόσμημα σαν να συγκεντρωνόταν σε μια μαγική πηγή φωτός. Τα μαύρα μαλλιά της, τραβηγμένα πίσω, γυάλιζαν, το πρόσωπό της ήταν ακίνητο. Αλλά το χέρι της δεν θα το ξεχάσω ποτέ. Έκανε με τα δάχτυλα κινήσεις που δεν είχα ξαναδεί και κατάλαβα με δέος πως ήταν το ψηλάφισμα του τυφλού. Η Δανάη αναγνώριζε το βραχιόλι από την εποχή που ήταν τυφλή.

«Το λένε Χρυσή βροχή».

Θα ήθελα τόσο να μου εξομολογηθεί τι γινόταν στην ψυχή της, είχα μεγάλη ανάγκη τότε από τις ψυχές των φίλων. Όμως δεν είπε τίποτε άλλο. Τις επόμενες μέρες ωστόσο, σαν να είχε τροφοδοτηθεί μέσω του βραχιολιού με ενέργεια, άρχισε να αναπτύσσει μια σειρά από συλλογισμούς, που φαινονταν να χρησιμεύουν ως βάση σε μουσικές σημειώσεις για κάποια μεγάλη σύνθεση, και που ήταν περίπου οι εξής:

Ο Φαρίντ Ασάρι δεν είχε διλήμματα. Υπηρετούσε την οικογένειά του και το συμφέρον της. Ήξερε τι θέλει, ποιες αξίες ακολουθούσε και έκρινε τα πράγματα από αυτή και μόνο την πλευρά. Όμως η Νάζανιν ήταν στο *μεταίχμιο*, και λόγω ηλι-

κίας και επειδή μεγάλωνε σε έναν κόσμο πιο ανοιχτό από των γονιών της. Ήθελε λοιπόν να ενταχθεί και σε ένα άλλο σύστημα πέρα από την οικογένεια, και της δόθηκε η ευκαιρία με μια *θυσία* για χάρη του Θεοδωρή. Ένιωσε έτσι πως βοηθάει την κοινότητα της *Στέγης*, και συγχρόνως κάνει κι αυτή κάτι *αντιεξουσιαστικό* όπως όλα τα παιδιά.

Όλα αυτά, σκεφτόμουν εγώ, είναι απλώς ό,τι εσύ θέλεις να βλέπεις, ό,τι σου τρέφει τις εμπνεύσεις σου. Ήμουν πάντα θυμωμένη γιατί δεν μου έλεγε τα μυστικά της.

«Εγώ πάλι», της είπα, «βλέπω μόνο έναν *φοβισμένο*, τον Θεοδωρή, που δεν θέλει να πάει φυλακή και μεταδίδει τον πανικό του στη Νάζια, σε μια τυχαία στιγμή συνάντησης. Η κατοχή του βραχιολιού είναι κάτι ατομικό, αλλά το ένστικτο του φόβου γίνεται εύκολα κοινό. Η Νάζανιν το μοιράζεται ακαριαία και δεν προλαβαίνει να σκεφτεί τις ατομικές συνέπειες».

Είχα κι άλλη, πιο απλή ερμηνεία, πως δηλαδή κατά βάθος η Νάζανιν ήθελε το βραχιόλι *για να συγκινήσει τον Παύλο*, μα δεν την είπα γιατί ένιωθα πως οφειλόταν μάλλον στη *δική μου εμμονή με τον Παύλο*.

«Η καθεμία μας από τη σκοπιά της», είπε ωστόσο η Δανάη, αφού με άκουσε προσεκτικά.

Η φράση της μου φάνηκε αόριστα σημαντική και μέχρι το βράδυ είχα νιώσει γιατί. Υπονοούσε

πως και εκείνη κι εγώ στηρίζαμε τις γνήσιες εμπνεύσεις μας, ό,τι αληθινά μας πάθιαζε και μας υποκινούσε, σε *αξιώματα αυθαίρετα*. Και άρα σημαίνει πως η ατομική δημιουργία δεν πηγάζει από την απλή πραγματικότητα, μα ούτε κι από την αλήθεια στη βάση των συλλογισμών, αλλά από ένα θεμελιώδες, εκρηκτικό *ψέμα*.

Ένωσα απρόσμενα ωραία. Ξαφνικά δεν με ένοιαζε πια που δεν μου έλεγε τα μυστικά της ως *φίλη* ή *γυναίκα*. Μοιραζόμουν μαζί της κάτι πολύ ανώτερο, αυτή τη συνθήκη των δημιουργών, που είναι κοινή σε όλους όσο κι αν διαφέρουν τα στοιχεία της. «Η καθεμία από τη σκοπιά της». Μ' αυτά τα λόγια (ήμουν εικοσιοχτώ, ένα πρεζόνι σε θεραπεία που πάλευα να σκισάρω τις πρώτες ιδέες μου), η Δανάη Χαραμή με *έχρισε, εκείνη τη μέρα, καλλιτέχνη*.

Ο Παύλος ήρθε στη *Στέγη* και στάθηκαν όλοι σαν να έβλεπαν όραμα. «Σας ευχαριστώ πολύ, ήταν του παππού μου», είπε στη Δανάη. «Μου το είχε χαρίσει ο ίδιος».

Η Δανάη τον κοίταζε συγκινημένη. Ο Παύλος συνέχισε:

«Το βραχιόλι αυτό πάει μαζί με το φλαμίνγκο, μου έλεγε επίσης. Μα ο παππούς τα είχε χάσει και δεν έδινε σημασία. Το φλαμίνγκο, εκεί είναι το μυ-

στικό, έλεγε και ξανάλεγε. Του είχε γίνει έμμονη ιδέα».

Μετά μας εξήγησε, ανάλαφρα όπως μιλάνε τα παιδιά για κάτι που θα μπορούσε να συνέβη και πριν χίλια χρόνια, ότι στην οικογένεια τελικά έλυσαν το αίνιγμα, γιατί όταν πέθανε ο Παύλος Γαλανός βρήκαν στον προσωπικό του υπολογιστή ένα αρχείο που έγραφε για μια τυφλή ερωμένη του. Έτσι έμαθαν και για τη *Χρυσή Βροχή* και για το *φλαμίνγκο*.

«Γράφει και το όνομά της, ήταν γνωστή τραγουδίστρια ή κάτι τέτοιο».

«Δανάη Χαραμή», είπε η Δανάη. «*Πρώην τυφλή. Εγώ είμαι*».

Σε αντίθεση με των άλλων, που έμειναν άναυδοι, τα αντανακλαστικά του Παύλου Μακρυκώστα ήταν πολύ γρήγορα. Μετά από μια στιγμιαία έκπληξη, χαμογέλασε πλατιά κι ευγενικά.

«Σας παρακαλώ, κρατήστε το», της είπε και της έτεινε το βραχιόλι. «Κανονικά δικό σας είναι. Άλλωστε, σύμφωνα με το γραπτό του παππού, εσείς έχετε και το *φλαμίνγκο*, με το οποίο πάει μαζί».

Λίγες μέρες μετά ο Παύλος ξαναήρθε και έφερε στη Δανάη ένα αντίγραφο του κειμένου του παππού του. Εκείνη το διάβασε βαδίζοντας πάνω κάτω (ήταν μια πυκνή δεκασέλιδη εκτύπωση), μα

δεν μου το έδειξε. Την άλλη μέρα όμως ήρθε πιο αργά από το συνηθισμένο κι έφερε μαζί της το περίφημο *φλαμίνγκο*: ένα παμπάλαιο στολίδι, από ό,τι μου είπε χριστουγεννιάτικο, από ξεθωριασμένο ροζ ύφασμα, σαν σφαιρικό μαξιλαράκι με κάτι σαν πλοκάμια και στολισμένο με στρας.

«Τι θα μπορούσε να αλλάξει κανείς σε αυτό, ώστε να το κάνει *τολμηρό*;»

«Να του προσθέσει φαλλό», είπα εύθυμα.

«Εννοώ, είναι *ήδη* αλλαγμένο, αλλά εγώ δεν βλέπω *πώς*. Τι βλέπεις εσύ που σου φαίνεται *τολμηρό*;»

«Τα στρας», είπα τότε, κουνώντας τους ώμους.

Τα στρας άστραφταν αρκετά. Μου φαίνονταν ψεύτικα, αλλά δεν ήμουν και ειδική.

Όμως η Δανάη κούνησε το κεφάλι αρνητικά. «Το έλεγξα σήμερα το πρωί στον κοσμηματοπώλη. Τίποτα δεν τρέχει με τα στρας».

Και τότε, όπως καθόμασταν οι δυο μας στη σάλα - οι άλλοι όπως συνήθως στην κουζίνα με το βραστό - είδα τα δάχτυλά της να κάνουν *πάλι εκείνες* τις κινήσεις. Πολύ μεθοδικά, χιλιοστό το χιλιοστό, διάβαζε τα σημάδια ενός κώδικα που κάποτε ήταν ο μόνος που διέθετε για να διαβάζει τους ανθρώπους, τα πράγματα, τη ζωή. Τα δάχτυλά της βημάτιζαν, στέκονταν, χάιδευαν, ζουλούσαν. Λίγα λεπτά μετά, στην κουζίνα, μπροστά στα έκπληκτα

μάτια της Ρένας, του Λεωνίδα και των Αφγανών ξεκοίλιαζε με ένα μαχαίρι το φλαμίνγκο.

«Έπρεπε να το είχα δει, χρόνια πριν!», αναφώνησε, βγάζοντας από τα βαμβακένια σπλάχνα του στολιδιού ένα σκληρό δίσκο δύο τετραγωνικών εκατοστών.

Από εκείνη τη μέρα δεν ξαναήρθε στη *Στέγη*. Της τηλεφώνησα μια φορά και μου είπε ότι δούλευε πάνω σε κάτι. «Γράφω για όλα εκείνα», μου είπε. «Εκείνα που με ρώταγες πώς μπορούν να μπουν στη μουσική».

Αυτή ήταν η τελευταία φορά που μιλήσαμε τότε. Λίγο μετά ο πατέρας μου, που πληροφορήθηκε την προσπάθειά μου με την ηρωίνη, αποφάσισε να με βοηθήσει. Όταν η Δανάη ξαναγύρισε στη *Στέγη*, εγώ είχα ήδη φύγει. Πήγα στο Λονδίνο και μπήκα σε θεραπεία εντατικής αποτοξίνωσης. Πονάει, αλλά πολύ γρήγορα έχει τελειώσει. Έτσι βρέθηκα κατά τύχη σε ένα περιβάλλον πολύ πιο φιλικό για νέους δημιουργούς, αλλά και για άτομα σε επανένταξη. Έμεινα εκεί κι άρχισα με κέφι την καριέρα μου ως σχεδιάστρια. Λίγα χρόνια μετά έκανα το *Άζι και Φιλ*.

Όσο για τη Νάζανιν, επέστρεψε κι αυτή στη *Στέγη* και έγινε η πιο καλή μαθήτριά μου στο μάθημα μουσικής της Δανάης. Αργότερα συνέχισε στο Ωδείο. Πήρε υποτροφίες, άρχισε σταδιοδρομία που

κατά καλή της τύχη συνέπεσε και με την ανάπτυξη του Αφγανιστάν και, αν δεν το καταλάβατε, δεν είναι άλλη από τη μετέπειτα μαέστρο και συνθέτρια *Νάζια Ασάρι*, που παρουσίασε στην Καμπούλ την όπερα *Golden Rain*. Όταν έγινε βέβαια αυτό η Καμπούλ ήταν ήδη μια ανεπτυγμένη πόλη, ενώ η Αθήνα είχε πάρει το δρόμο της παρακμής.

3

Απομαγνητοφώνηση (Αριστείδης, σωφέρ) από το υλικό για «Το πριγκιπάτο των Γαλανών».

Εμένα με προσέλαβε το Γραφείο Προσωπικού στην Αθήνα. Ήμουν τότε 25 χρονών, πέρασαν εξήντα χρόνια, παιδί μου! Ουσιαστικά με προσέλαβε η μητέρα, η μητέρα του κυρίου Παύλου δηλαδή, για την εγγονή της, που ήταν τότε στο κολέγιο. Για τα μέλη της οικογένειας θα στα έχουν πει άλλοι, εγώ να σου θυμίσω μόνο ότι ο κύριος Παύλος είχε παντρευτεί μια Γερμανίδα, μα χωρίσανε λίγα χρόνια μετά.

Με φόρτωσαν λοιπόν στο αεροπλάνο για τη Ζυρίχη κι έπρεπε να μάθω αμέσως τους δρόμους, εκεί θα δούλευα, εκεί ήταν το κολέγιο της κυρίας

Φρίντας. Δεν είναι δύσκολο να μάθεις τους δρόμους της Ζυρίχης, μπροστά στις Αθήνας είναι παιχνιδάκι. Πιο πολύ είχα αγωνία για τα αφεντικά. Εκεί όμως πρωτοσυνάντησα τον κύριο Παύλο και πρέπει να σου πω ότι τον συμπάθησα αμέσως κι αυτός εμένα. Τον αγάπησα τον κύριο Παύλο, ναι, τον αγαπούσα. Ήταν αλλιώτικος τύπος. Ήταν τότε πενηντάρης, γόης και μποέμ, του άρεσε η όπερα, κοροΐδευε το συγγενολόι, ακόμα και την κόρη του, όλο τραγουδούσε. Ναι, ήξερε μουσική, ναι βέβαια. Ήταν και συλλέκτης οργάνων. Και τη ζωγραφική λάτρευε, όλες οι γκαλερί της Ζυρίχης τον ήξεραν ως τον εκλεκτότερο πελάτη. Μα πάνω από όλα ήταν μπον βιβέρ, διανυκτέρευε στη *Μασκότ* και σε όλα τα πρωτοκλασάτα κλαμπ, μύριζες επάνω του εκείνο το μουλτιέθνικ άρωμα πλούτου, εκείνη την ξενοιασιά των θαμώνων στα ανοιξιάτικα καφέ πάνω στη λίμνη με τις Άλπεις στον ορίζοντα. Τον ενοχλούσε και που του φέρνανε χαρτιά να τα δει, υπέγραφε πρόχειρα, ούτε που σκοτιζόταν. Δεν θα ξεχάσω μια μέρα που μπήκε στο αυτοκίνητο φουριόζος και μου είπε: «Έλα, φίλε μου, πάμε στο χιονοδρομικό». Του είπα δειλά: «Κύριε Παύλο, έχω να πάρω την κόρη σας». Και τι γυρίζει και μου λέει: «Χέστην μωρέ! Σιγά μη χάσει το δρόμο!». Η κυρία Φρίντα ήταν τότε δεκαέξι χρονών. Εγώ βέβαια είχα αυστηρές εντολές από τη γριά και δεν τον άκουσα, αλλά με κοίταξε σαν να με λυπόταν.

Τι; Ναι, στο χιονοδρομικό. Το σκι ήταν το λιγότερο παιδί μου, πού να δεις τα πάρτι. Υψηλή ραπτική σε πρώτη εμφάνιση, εκεί έβλεπες *τι θα φορεθεί εφέτος παγκοσμίως*. Η Ζυρίχη είναι η μόδα, όλη σε αστραφτερές λεωφόρους, ρούχα, κοσμήματα, ρολόγια. Η κυρία Φρίντα μύριζε ακριβά αξεσουάρ από τότε που γεννήθηκε, σαν να γέμιζε το αυτοκίνητο με την αίγλη τους μόλις έμπαινε μέσα. Όταν μεγάλωσε έπαιρνε τις αντιπροσωπείες των οίκων σαν να ήταν παιχνίδι, αυτό ήταν άλλωστε το πιο συχνό γυναικείο παιχνίδι εκεί. Μα, περιττό να σου πω, το πιο καταπληκτικό ήταν τα αυτοκίνητα. Όλα καινούργια μοντέλα, ακόμα και αποκλειστικά, και πανάκριβα, πραγματική έκθεση. Εκεί, παιδί μου, οι πλούσιοι νιώθουν μεγάλη ασφάλεια, γιατί *δεν ξεχωρίζουν*. Όλοι εκεί είναι πλούσιοι. Και λες, *εδώ δεν συμβαίνει τίποτα, ποτέ*.

Κι όμως. Παίρνω που λες μια μέρα την κυρία Φρίντα για να την πάω να δει τον πατέρα της. Δεκαέξι χρονών, ξανθά μπουκλάκια, παντελόκι και σακάκι κολεγίου, πολύ σικάτη δεσποινίς. Της είχε τηλεφωνήσει ο κύριος Παύλος να συναντηθούν στο αεροδρόμιο, περαστικός μεταξύ Νέας Υόρκης και Αθήνας νομίζω. Η κυρία Φρίντα είχε τρέλα μαζί του, μα έκανε προσπάθειες να το κρύβει. Αλλά εκείνη τη μέρα δεν έκανε: «Γεια σου, Άρη μπόι», μου είπε, θυμάμαι, μπαίνοντας, όλη χαρά. Να μη στα πολυλογώ, πάμε στο αεροδρόμιο, πουθενά ο

Γαλανός. Την είχε κοπανήσει πάλι ο άτιμος! Εκείνη μπήκε ξανά, σφίγγα, στο αυτοκίνητο και με οδήγησε σε ένα πάρκινγκ. Πέρασε δίπλα μου στο μπροστινό κάθισμα, έβγαλε παντελόνι και κιλοτάκι, ξάπλωσε με το κωλαράκι της γυμνό στα γόνατά μου και μου είπε: «Οκεί, Άρη μπόι, αφού δεν ήρθε ο ντάντι, δείξε μου εσύ την αγάπη σου».

Πώς είπες, αν μου άρεσε; Παιδί μου, ήμουν 25 χρονών, το πουλί μου δούλευε από μόνο του. Ξέρεις κι εσύ πώς είναι, γι' αυτό εμείς οι αρσενικοί όλο ψάχνουμε την ταυτότητά μας και τα λοιπά. Λέμε ποιος είμαι τώρα εγώ, το πάνω μισό ή το κάτω; Όμως το ψωμί που τρώμε ταΐζει και τα δύο μισά, γι' αυτό τρώμαξα πάρα πολύ. Τι είναι τώρα αυτό, σκέφτηκα, με δοκιμάζουν; Δεν ήξερα τι να κάνω κι από αυτοσυντήρηση τελικά αντιστάθηκα και επέμεινα να ντυθεί, γιατί είπα πως αν είναι να με διώξουν, καλύτερα να με διώξουν επειδή δεν τη γάμησα παρά επειδή τη γάμησα. Αλλά εκείνη το ξέχασε σαν να μην είχε γίνει, όπως ξεχνάς ένα επεισόδιο με το γάτο σου.

Θυμάμαι πολύ καλά τη νύχτα που γέννησε η κυρία Φρίντα. Ήταν Χριστούγεννα και η Αθήνα έμοιαζε παραμυθένια, λαμπιόνια στις αλέες και τους δρόμους και γλυκός καιρός, εκείνος ο νοτιάς που τον σκουπίζεις άφθονο το πρωί από το καπό και λες τόση δροσιά χαμένη. Έφυγα με τον κύριο

Παύλο από το *Eurohealth* και τον άφησα λίγο πιο πάνω. Πήρε ταξί για το κέντρο κι εκείνη τη νύχτα γνώρισε την Δανάη Χαραμή. Μου μιλούσε συνέχεια γι' αυτήν. Τυφλή τότε ακόμα, με μπαστούνι. Ναι, αυτή που αργότερα έγραψε το *Golden Rain*. Έτσι είναι, το έργο είναι μισό μισό, δηλαδή ένα μέρος είναι του κυρίου Παύλου. Βεβαίως, δικό του, με είχε βάλει μάλιστα να το ακούσω όταν το έγραφε. Να στα πω όμως με τη σειρά, άκου πώς έγινε.

Ο δεύτερος κύριος Παύλος ήταν δώδεκα χρόνων όταν πέθανε ο πρώτος, βάλε και μερικά χρόνια ακόμα. Μένουμε στο Βοτανικό τότε, σε εκείνη την καταπληκτική πολυκατοικία. Νυχτερινό μπάνιο σε πισίνα απέναντι στην Ακρόπολη. Αχ, Αθήνα! Η φθορά είχε αρχίσει, την έβλεπες στους δρόμους, γιαπιά παρατημένα, ακατοίκητα σπίτια, άστεγοι. Αλλά και έργα, πάρκα, κήποι, πλατείες, Ακόμα δεν φαινόταν τι θα επικρατούσε.

Εκεί κοντά λοιπόν, δεν το ξέραμε ακόμα, έμενε και η Δανάη Χαραμή. Σε ένα παλιό δώμα στη Μενάνδρου, κοντά στη *Στέγη* της Πειραιώς, όπου σύχναζε ως εθελόντρια. Τη θεωρούσαν την πιο δραστήρια, την πιο πρόθυμη μέχρι αυτοθυσίας για τους φτωχούς, μολονότι ήταν και η ίδια φτωχή, γιατί είχε πουλήσει το διαμέρισμά της στο Παγκράτι για να κάνει την εγχείριση. Όχι, κανένας δεν τη βοήθησε, και να σκεφτείς ότι την έκανε σε μια από τις επιχειρήσεις της κυρίας Φρίντας, του Μα-

κρυκώστα δηλαδή. Τότε λοιπόν που μέναμε στο Βοτανικό, εμφανίστηκε μια μέρα σε μια ιστοσελίδα μια ανάρτηση: *Παύλος-Δανάη, Golden Rain*. Είχε μουσική για κατέβασμα και μια φωτογραφία της. Αμέσως ο κύριος Παύλος ο νεότερος την αναγνώρισε ως την παλιά αγαπημένη του παππού του, γιατί την είχε γνωρίσει πρόσφατα σε ένα επεισόδιο στην πλατεία Κουμουνδούρου, όπου είχε χάσει το βραχιόλι του και μετά το ξαναβρήκε. Μάλιστα με την ευκαιρία της το χάρισε το βραχιόλι. Νομίζω πως είναι το πιο γενναιόδωρο πράγμα που έκανε ποτέ στη ζωή του ο κύριος Παύλος ο νεότερος κι εγώ πολύ συγκινήθηκα όταν το έμαθα, γιατί το θυμόμουν το βραχιόλι αυτό και το πώς ένιωθε μαζί του ο μεγάλος κύριος Παύλος.

Πήγα λοιπόν και την άκουσα σε ένα κλαμπάκι στον Κεραμεικό, όπως έλεγε η ιστοσελίδα. Φτωχικός χώρος, κακή ακουστική, ο πιο πολύς κόσμος όρθιος ή κάτω σε μαξιλάρια, πολλοί μετανάστες, δυο περίεργοι γέροι, ζευγάρι, που κάθονταν στο πρώτο τραπέζι (δυο τρία είχε όλα κι όλα), στο δεύτερο ένας λέτσος με κόκκινο τριμμένο σακάκι κι ένας σακουλιασμένος κακομοίρης. Παντού νεαροί εργάτες, στρίμωγμα, φωνές, ακόμα και τσιγάρα κάπνιζαν κάποιοι ή και ναργιλέδες. Δεν μου φάνηκε πως όλοι αυτοί είχαν πάει για τη μουσική, ήταν ένα σύνολο ανθρώπων που είχαν ανάγκη να συναντιούνται γύρω από ένα είδος φωτιάς και η μουσι-

κή παράσταση με τη χαριτωμένη γυναίκα στη σκηνή τους γοήτεψε. Άκουσα τη μουσική του κυρίου Παύλου που ήξερα και με πήραν τα δάκρυα. Ήταν εκεί, αυτός, ο κύριος Παύλος και οι τρέλες του, τα δώρα του και τα σκυλιά που λάτρευε και οι νύχτες στις παραλίες και τα κλαμπ της Ζυρίχης. Μα το πιο ωραίο ήταν που η μουσική του δεν ήταν τώρα μόνη της, ήταν πια μέρος ενός νέου, χαρούμενου κόσμου, γιατί η Χαραμή είχε προσθέσει τα δικά της κομμάτια και συνομιλούσαν οι δυο τους, η φωνή του ζωντάνευε σε έναν καινούργιο διάλογο. Μέσα σε εκείνη την βοή το φάντασμά του, με φρέσκο λουλούδι στη μπουτονιέρα, άνοιγε δρόμο προς το μέρος μου, μου έκλεινε το μάτι κι ερχόταν να μου πει: *Έλα φίλε μου, πάμε στο χιονοδρομικό.*

Η ίδια η Χαραμή, όπως τη θυμάμαι εκείνο το βράδυ, ήταν μια όμορφη γυναίκα, κοπέλα θα έλεγα, γύρω στα 40, ντυμένη με ένα παντελόνι γυμναστικής κι ένα μακό μπλουζάκι και ελάχιστα βαμμένη. Έπαιζε διάφορα όργανα, χόρευε με χέρια και πόδια, ευκίνητη, εκφραστική, μόνη της ολόκληρη παράσταση. Μετά τη συναυλία πήγε στο μπαρ του μαγαζιού. Την πλησίασα τότε, συστήθηκα και της είπα ότι η μουσική που μόλις έπαιξε ήταν, από ό,τι ήξερα, κατά ένα μέρος τουλάχιστον του Παύλου Γαλανού. «Φυσικά», μου είπε, «αλλά δεν μπορείς να βάλεις αυτό το όνομα εδώ μέσα». Κι εκεί μου εξήγησε πώς ήρθε στα χέρια της η μουσική του κύ-

ριου Παύλου, ότι εκείνος την είχε κρύψει μέσα σε ένα στολίδι από βαμβάκι κι έτσι της την έδωσε, όμως εκείνη την ανακάλυψε μόνο πρόσφατα κι εμπνεύστηκε κι έγραψε το υπόλοιπο έργο.

Της πρότεινα τότε να μιλήσω στην κυρία Φρίντα, να τη βοηθήσει να βγάλει σιντί ή να κάνει συναυλίες ή ό,τι άλλο. Με κοίταξε με αμφιβολία, αλλά συμφώνησε.

Η κυρία Φρίντα δεν ήταν και καμιά μεγαλοφυΐα, ούτε στις επιχειρήσεις ούτε πουθενά αλλού, απλώς τα κατάφερνε. Και στον πνευματικό τομέα ακολουθούσε την έτοιμη συνταγή με τις *άρες*, το διαλογισμό και τα λοιπά. Οι πλούσιοι, ειδικά οι λιγότερο έξυπνοι, ασχολούνται με τις *άρες*, απλώς γιατί μπορούν. Το σπορ απαιτεί μεγάλους, άνετους χώρους, καθώς και κήπους, χρόνο, σιωπή. Οι φτωχοί δεν μπορούν να έχουν *κήπους, χρόνο, σιωπή*.

Στον ιδεολογικό τομέα τώρα, η κυρία Φρίντα υποστήριζε επίσης ό,τι και πολλοί άλλοι της σειράς της, ότι δηλαδή οι άνθρωποι είναι κατά βάθος ζώακια που θέλουν τη μάσα, το κοκό και την αναγνώριση, και οι διάφορες ιδεολογίες περί αλληλεγγύης είναι ρετουσάρισμα αυτών των ενστίκτων, γιατί το είδος επιβιώνει μονάχα ομαδικά και άρα πρέπει να παραστήσουμε τους ειρηνοποιούς. Εκείνο τώρα που πρέπει να κάνουν αυτοί που κυβερνάνε, είναι να παρέχουν *σκοπούς*. Εκτός από τους γε-

νικούς, δηλαδή το ρετουσάρισμα, η ζωή κάθε ανθρώπου ξεχωριστά πρέπει να έχει συγκεκριμένο, χειροπιαστό σκοπό (μια καριέρα, ένα γάμο), στον οποίο αυτός δίνει το βαρύγδουπο όρο *νόημα*. Το πρόβλημα κατά την κυρία Φρίντα ήταν ότι πρώτον δεν μπορείς να δώσεις σε όλους *νόημα* χωρίς να αφαιρέσεις από το δικό σου, και δεύτερον ότι σε περιόδους κρίσης έχεις μια δυσκολία να πείσεις (δεν είναι όμως και ακατόρθωτο) ότι *νόημα* μπορεί να είναι η συμβίωση με τα σκουπίδια.

Όχι, δεν ξεφεύγω, παιδί μου, γιατί πρέπει να σου δείξω με τι κόσμος έφερα αντιμέτωπη τη Δανάη Χαραμή και τώρα έρχομαι στο ψητό. Η κυρία Φρίντα πίστευε λοιπόν πως οι καλλιτέχνες, οι ερευνητές κι όλοι αυτοί οι παράξενοι τύποι είναι μεγάλος μπελάς αλλά απαραίτητοι, γιατί αυτοί ακριβώς φτιάχνουν αυτή τη γαρνιτούρα, με την οποία παρουσιάζεται ντυμένο *το νόημα της ζωής*. Αυτοί λοιπόν πρέπει πάντα να ελέγχονται με διάφορους τρόπους, εύκολους όμως γιατί είναι χαζοί. Όσο πιο σπουδαίοι καλλιτέχνες, τόσο πιο χαζοί.

Ναι, τέτοια πίστευε η κυρία Φρίντα, αλλά εγώ έλπιζα πως θα τα έβρισκε με τη Δανάη Χαραμή λόγω του πατέρα της, πως θα τη συγκινούσε δηλαδή η ρομαντική ιστορία με την πρώην τυφλή τραγουδίστρια. Λάθος.

Ξέρεις, παιδί μου, ποιο ήταν το μόνο πράγμα που πρότεινε η Φρίντα Γαλανού στη Δανάη Χαρα-

μή; Να την πληρώσει για να βγάλει το όνομα Παύλος από το έργο και να το παρουσιάσει ολόκληρο ως δικό της. Ναι, όπως το άκουσες. Ίσως είναι η μοναδική περίπτωση καλλιτέχνη που του προσφέρθηκαν επισήμως (η κυρία Φρίντα, μην ξεχνάς, είχε νομίμως τα δικαιώματα της μουσικής) χρήματα για να σφετερισθεί ένα έργο. Ναι, δεν της ζήτησε να σβήσει τη μουσική του, μόνο το όνομα. Τον εκδικιόταν, αναμφίβολα. Αλλά ήταν και κάτι άλλο. Ο κύριος Παύλος είχε κάνει, ακόμα και μετά θάνατον, αταξία. Οι άνθρωποι της σειράς του δεν μπορούν να είναι επώνυμοι καλλιτέχνες. Γι' αυτούς οι αστέρες της όπερας, οι μουσικοί και οι μαέστροι, οι χορευτές, οι πατινέρ, οι τενίστες, οι ζωγράφοι, οι ηθοποιοί, οι σκηνοθέτες, δεν είναι παρά οι χαριτωμένες πόρνες τους. Δεν επιτρέπεται να εξομοιώνονται οι Γαλανοί μαζί τους.

Η Χαραμή από ό,τι ξέρω (ναι, έχουμε τις έγκυρες πηγές μας) αρνήθηκε χωρίς συζήτηση την προσφορά και μάλιστα είπε πως ο σκληρός δίσκος θα ήταν πάντα η απόδειξη για το ποιος είναι ο Παύλος. Πού να ήξερε τότε! Δεν πρόσθεσε όμως ποτέ το Γαλανός για όνομα συνθέτη. Ναι, από διακριτικότητα φυσικά, αλλά κι αυτό μετά γύρισε εναντίον της –περίμενε, θα στα πω ένα ένα. Από ό,τι ξέρω επίσης ποτέ δεν πήρε χρήματα, ούτε καμιά άλλη βοήθεια από την κυρία Φρίντα και ούτε σιντί έκανε ποτέ, τουλάχιστον μέχρι τη διασκευή της

Ασάρι. Από την άλλη βέβαια η κυρία Φρίντα ποτέ δεν ζήτησε κάτι από δήθεν δικαιώματα, όχι, τέτοιες φτήνιες δεν έκανε. Άλλωστε σκοτώθηκε λίγα χρόνια αργότερα σ' εκείνο το τραγικό δυστύχημα. Ναι, θα σου τα πω μετά...

Να συνεχίσω τώρα για τη Χαραμή. Εκείνη τη φορά, τη μοναδική, που συναντήθηκε με την κυρία Φρίντα, την πήρα μετά να τη γυρίσω στο σπίτι της. Κοντινή διαδρομή, από το Βοτανικό στη Μενάνδρου. Νοίκιαζε το δώμα μιας παμπάλαιας πολυκατοικίας. «Βλέπεις ωραία την Αθήνα από εκεί πάνω», μου είπε, «όλο το κέντρο, είναι μια θέα που λίγοι γνωρίζουν». Για μένα η Αθήνα τη μέρα είναι μια πόλη – μη πόλη, σε κάνει μπαίνοντας να νιώθεις νευρικός σαν να μπαίνεις σε δάσος. Τη νύχτα όμως είναι ωραιότερη, με τους λάθος φωτισμένους δρόμους και στο κέντρο το Λυκαβηττό και την Ακρόπολη, ένα σύστημα ακτινοβόλων βράχων με ναούς στις κορφές. Αυτή η αστάθειά της, σαν σχεδιάγραμμα από λάμπεις που ανάμεσά τους μπορεί να συμβαίνει ο,τιδήποτε, σαν σύμπλεγμα ονείρων του καθενός μας, την κάνει μοναδική. Θυμάμαι λοιπόν τη Δανάη Χαραμή στη σύντομη διαδρομή, λίγο πριν το σούρουπο. Είχε φως ακόμα στην Πειραιώς, στα στέκια των μεταναστών, στα μικρομάγαζα και τη φτωχή Τσάιναταουν και τα μάτια της, όπως τα έβλεπα στον καθρέφτη, ήταν σαν να μετρούσαν συνεχώς αναλογίες και αποστάσεις. Επι-

κεντρώνονταν σε ανθρώπινες σιλουέτες κι ύστερα πάλι γλιστρούσαν στο βάθος του δρόμου, ενώ στο χέρι της κρατούσε ένα χαρτί και σημείωνε κάτι, νότες μάλλον, σιγομουρμουρίζοντας ένα τέμπο πάνω στο ρυθμό του αυτοκινήτου. Μου έκανε θυμάμαι μεγάλη εντύπωση γιατί θυμήθηκα τον κύριο Παύλο που έλεγε τότε, που ήταν τυφλή, πως κοίταζε με μεγάλη ένταση *μέσα της*, ενώ εγώ έβλεπα τώρα έναν άνθρωπο που κοίταζε με απίστευτη ένταση *έξω του*. Με είδε που την πρόσεχα και χαμογέλασε. «Η μουσική», μου είπε, «είναι *μαθηματικά*, ήχοι συντονισμένοι σε αρμονίες, συσχετισμοί και κλάσματα. Επίσης η μουσική είναι *φυσική*, οφείλεται σε ένα όργανο που έχουμε, τη μεμβράνη του αυτιού μας». Μιλούσε σαν φιλόσοφος, σαν διανοούμενη ή και επιστήμονας, άνθρωπος με αποστάσεις από τα τετριμμένα του κόσμου κι εγώ απόρησα πώς τόσοσ στοχασμός μπορεί να συμβαδίζει με εθελοντική δράση κι όλα τα καθημερινά που αυτή συνεπάγεται. Από την άλλη, για το δικό μου πρακτικό μυαλό ήταν μια looser, ένας άνθρωπος που δεν θα άρπαζε ποτέ τις ευκαιρίες. Έκανε άχρηστες ερωτήσεις και προχωρούσε ήδη παρακάτω, σαν να έφτιαχνε το επόμενο έργο της. Όταν όμως με χαιρέτησε ήταν, νομίζω, δακρυσμένη. Στο χέρι της φορούσε τη *Χρυσή Βροχή*, φαινόταν διακριτικά μέσα από το άσπρο πουκάμισο.

Ε, μετά ήρθαν τα πάνω κάτω, όπως ξέρεις. Η Ελλάδα έφτασε ως την πτώχευση και τα λεφτά όπου φύγει φύγει. Οι Μακρυκώστηδες έκλειναν τα μαγαζιά ένα ένα, τι κανάλια, τι ινστιτούτα, τι φαστφουντάδικα. Τότε έγινε και το δυστύχημα της κυρίας Φρίντας... Την έκλαψα φίλε μου, να σου πω, ούτε εγώ δεν το περίμενα να πονέσω έτσι... Περίεργο δυστύχημα, ναι. Πολλά ψιθυρίστηκαν. Εγώ γέρος είμαι, δεν με νοιάζει, λέω μόνο πως αυτοί ήταν ικανοί για όλα. Οι Μακρυκώστηδες, ναι. Κοίτα παιδί μου, άλλο οι παλιοί, τα τζάκια, κι άλλο αυτοί οι νεόπλουτοι. Η κυρία Φρίντα ήταν ένα κακομαθημένο παιδί, αλλά τέτοιο τομάρι δεν ήταν. Παραγκωνισμένη από τον πατέρα της ήταν. Εγώ τον κύριο Παύλο τον λάτρευα, το ξαναλέω, αλλά ήταν κάπως απογοητευμένος από την κόρη του. Όχι, δεν νομίζω πως ήθελε αγόρι, ήθελε μόνο να είναι πιο έξυπνη, πιο... Έτσι είναι, οι πατεράδες αγαπάνε με όρους.

Ξεφεύγω, ναι. Η κυρία Φρίντα λοιπόν, με την πληγωμένη της την περηφάνια και με το πείσμα της να εκδικηθεί τον μπαμπά, δεν ήταν τίποτα μπροστά στον Μακρυκώστα. Ναι, σωστά το θυμάσαι. Της ζήτησε δικαιώματα το γουρούνι! Της Χαραμή! Με δίκη, παιδί μου! Ολόκληρος Μακρυκώστας, από τη φτωχιά που ζούσε στο δώμα της Μενάνδρου. Μαφιόζοι, ούτε θεό ούτε τίποτα δεν έχουν.

Τη θυμάμαι στο δικαστήριο. Αξιοπρεπέστατη. Σαν να το περίμενε. Ήταν ήσυχη και μη φαντασθείς καμιά *τρελή κι αλλοπαρμένη*, όχι, και επιχειρήματα είχε και καλή δικηγορίνα. Την έχασε τη δίκη, αλλά ευτυχώς όλοι δέχτηκαν ότι το *Golden Rain* δεν είχε κάνει τίποτα αξιόλογα κέρδη, απαίτησαν μόνο αναδρομικά τα ποσοστά από τις συναυλίες. Μα κι αυτά ήταν πολλά γι' αυτήν.

Κατατρόμαξα τότε για το βραχιόλι παιδί μου, τη *Χρυσή Βροχή*. Τι να έκανα κι εγώ, μια ζωή δούλος τους, μια λέξη να έλεγαν ψωμί δεν θα είχα πουθενά, και με τέτοιο χαλασμό... Ποντίκια είμαστε, ποντίκια... Λοιπόν, παρακάλεσα τον κύριο Παύλο τον νεότερο, του θύμισα την ιστορία με το βραχιόλι - όσο να 'ναι είχε αίμα Γαλανού. Ήταν τότε είκοσι; Εικοσιδύο; Αυτός είναι άλλη περίπτωση, ούτε σαν τον παππού του, ούτε σαν τη μητέρα του. Πολύ ωραίος όπως θα ξέρεις, κατάξανθος σαν μυθικός θεός, ευγενικός. Μα είναι, πώς να σου πω, *ανάλαφρος*, ό,τι του αρπάξεις εκείνη τη στιγμή. Μια εκδοχή οραματιστή με μνήμη ψαριού, ενθουσιώδης, χαλαρός, *έξτρα λάιτ*.

Δεν ξέρω αν έπαιξε ρόλο, πάντως βραχιόλι δεν της πήραν. Της πήραν όμως όλο το καμαράκι της. Τη μέρα της κατάσχεσης σπάραξε η καρδιά μου. Εκείνο το άσπρο πιάνο! Να το έβλεπες να κινείται ανάμεσα στα σκουπίδια της πόλης! Τι να σου πω, σαν φερμένο από τον ουρανό ήταν, σαν εύρημα

από μαγικό παλάτι. Είχα κρυφτεί σε μια γωνίτσα στη Μενάνδρου κι έλεγα, *αν υπάρχει άλλη ζωή, κύριε Παύλο ρίξε κατάρα*. Γιατί βλέπεις, να σου πω το πιο σπουδαίο, όσο κρατήσανε όλα αυτά, οι μηνύσεις και οι δικηγόροι και οι βρομοκλητήρες, κουβέντα βαριά δεν είπε για κανέναν τους. Ήταν παράξενο γιατί δεν έμοιαζε να φοβάται. Κι ήταν ακόμα πιο παράξενο γιατί εκείνη η σχέση με τον κύριο Παύλο τότε δεν ήταν τίποτα, μια πιτσιρίκα ήταν, δυο μήνες και τον άφησε.

Όταν τέλειωσε το πλιάτσικο ανέβηκα στο δώμα. Την είδα στον άδειο χώρο, να κάθεται στη μοναδική καρέκλα σιωπηλή, αδάκρυτη και να σκαλίζει κάτι χαρτιά με σημειώσεις. Σαν να ετοίμαζε κιόλας το επόμενο έργο. Και ναι, φορούσε τη *Χρυσή Βροχή*. Το βραχιόλι ήταν ευτυχώς στη θέση του.

Της πρότεινα λίγα χρήματα βέβαιος ότι θα αρνηθεί. Με κοίταξε σκεφτική, χαμογέλασε κιόλας! Φορούσε θυμάμαι ένα τζιν παντελόνι, μια μαύρη μπλούζα και είχε τα μαλλιά της μαζεμένα πίσω. Θα ήταν σαράντα πέντε περίπου τότε. Φαινόταν πολύ κουρασμένη, μα είχε πάντα εκείνο το καθαρό πρόσωπο. Μου είπε: «Σας ευχαριστώ πολύ, κύριε Αριστείδη», με έναν τρόπο σαν να μου απένεμε βραβείο. Και τα πήρε! Τα πήρε, παιδί μου, αλήθεια πόσο χάρηκα!

Ε, μετά, ξέρεις, μετακόμισε στη *Στέγη*. Ως ένοικος αυτή τη φορά. Ευτυχώς που είχε το προη-

γούμενο ως εθελόντρια και την προτίμησαν, γιατί στη Στέγη είχε αρχίσει να γίνεται το αδιαχώρητο. Εκεί νομίζω γνώρισε έναν εθελοντή, πρώην χημικό σε φαρμακοβιομηχανία, που ζούσε πια κάπου στις δυτικές συνοικίες κι έκανε τον χασάπη στην αγορά. Αυτός τη βοήθησε στην αρχή. Έπειτα ήρθαν οι Αφγανοί.

Ναι, η χώρα τους αναπτυσσόταν αλλά δεν ήταν μόνο αυτό. Όταν η Ασάρι σκέφτηκε τη δασκάλα της, όλοι όσοι τη στήριζαν, οι άνθρωποι εκεί τέλος πάντων, οι δικοί της, το θεώρησαν σπουδαίο. Ενώ εμείς θα το βλέπαμε σαν το καπρίτσιο ενός κοριτσιού, ένα προσωπικό συναίσθημα, γι' αυτούς ήταν καθήκον. Να τιμήσουν τη δασκάλα της Νάζιας Ασάρι, εννοώ.

Η Ασάρι διασκεύασε το *Golden Rain* και η διασκευή, με προσθήκες δικές της, χάλασε κόσμο. Οι Αφγανοί τα βρήκαν με τους Μακρुकώστηδες, για τα δικαιώματά τους εννοώ τρομάρα τους, με τις συμφωνίες για διάφορα έργα και επενδύσεις. Αυτή τη φορά θα υπήρχαν χρήματα για τη Χαραμή. Το *Golden Rain* θεωρήθηκε πολύ σπουδαίο, γέφυρα ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση, η Ασάρι, είπαν, είχε ενώσει τις παραδόσεις μοναδικά. Τα παρακολούθησα όλα αυτά, γιατί την επίσημη χορηγία ανέλαβε ο κύριος Παύλος ο νεότερος, ήταν η πρώτη του δημόσια εμφάνιση σε τέτοιο ρόλο. Τι; Ναι, έχω ακούσει για το *Άζι και Φιλ...* ναι, μπορεί και να τον

συγκινούσε η ιδέα να βοηθήσει την παιδική του φίλη, αν και δεν νομίζω ότι θυμόταν και πολλά από την εποχή που έκανε σκέιτ στην πλατεία Κουμουνδούρου. Απλώς συνεργάστηκε με τις ανερχόμενες οικογένειες της Καμπούλ, που υποστήριζαν την Ασάρι. Όχι, αυτός δεν νοιαζόταν για τα μίσση και τα πάθη της μητέρας του και δεν του φαινόταν καθόλου κακό που ο παππούς του έγραψε μουσική.

Ξαναείδα λοιπόν τη Δανάη Χαραμή στην Καμπούλ. Εκεί φτάναμε πάντα με πτήσεις της *Αριάνα* κι έπειτα οδηγούσα προς το *Γουαζίρ Άκμπα Χαν*, τη γειτονιά των πλούσιων, κατά μερικούς και της θρυλικής *Αλ Κάιντα*. Είχαμε σπίτι, ένα από τα παμπάλαια διώροφα της δεκαετίας 1960, τότε που η Καμπούλ είχε ζήσει έναν πρώτο αέρα κοσμοπολιτισμού πριν ερημωθεί από 50 χρόνια πολέμου. Αλήθεια το ξέρεις, παιδί μου, ότι σε αυτή την πόλη που το 2000 οι γυναίκες δεν είχαν πρόσωπο και κυκλοφορούσαν υποχρεωτικά τρεις τρεις, είχαν ανοίξει στη δεκαετία 1960 τα πρώτα *Marks and Spenser* της κεντρικής Ασίας; Από τους καινούργιους ασφαλτοστρωμένους δρόμους θυμάμαι τα κατάλευκα τζαμιά με τους γαλάζιους τρούλους, τις καθαρές καμπύλες των νέων κτιρίων και τις πύλες με αραβουργήματα στις αγορές κοντά στο ποτάμι. Η πόλη συνδέεται με τις γύρω επαρχίες με ένα μεγάλο περιφερειακό δρόμο, την άνοιξη κάνεις εκ-

δρομές σε μικρές οάσεις με νερό μέσα σε μια καφετί ερημιά. Το χειμώνα όμως, μέχρι το τέλος Μαρτίου που αλλάζει ο χρόνος, η σιωπή του χιονιού κάνει την πόλη μαγική, άλλο πλανήτη. Την εποχή που σου λέω ήταν ήδη σχεδόν όπως σήμερα, με μια ανάπτυξη στηριγμένη κυρίως στην υδροδότηση, την ηλεκτροδότηση και τις επικοινωνίες. Οι Μακρुकώστηδες, μαζί με άλλους επενδυτές, είχαν εγκαταλείψει πια Βαλκάνια και Ελλάδα και είχαν στραφεί σ' αυτή την παρθένα οικονομία. Καινούργια όπερα, στους πρόποδες του λόφου που ανεβαίνει ως το παλιό κάστρο. Φαρδιά πεζοδρόμια, κομψά γοβάκια. Κόσμος καλός που πήγαινε να ακούσει και να δει τους καλλιτέχνες του Ισλάμ, μια νέα γενιά μορφωμένη και θαλερή. Ανάμεσά τους τη Νάζια Ασάρι, το αστέρι της Καμπούλ, γύρω στα 25 με 30 τότε, μαέστρο και συνθέτρια που συνδύαζε τη δυτική με την ανατολική μουσική σε μεγάλα έργα. Στη διασκευή του *Golden rain* είχε προσθέσει λίγα δικά της κομμάτια και κυρίως είχε κάνει από την αρχή τις ενορχηστρώσεις. Ξανάκουσα τη μουσική του κυρίου Παύλου σε ένα σημείο που δεν το περίμενα -κι αυτή τη φορά ήταν πράγματι φάντασμα: σύμφωνα με το λιμπρέτο, ήταν το πνεύμα που έφτασε από ένα σιωπηλό, σκοτεινό δάσος σε μια σύγχρονη, θορυβώδη μεγαλούπολη.

Στην παράσταση εκείνη, παραμονές του Νοβούζ, της περσικής Πρωτοχρονιάς, η Δανάη Χαρα-

μή ήταν η επίσημη guest star. Μου έδωσε την εντύπωση ότι δεν την ενδιέφερε πια, είχε χωριστεί από αυτό το έργο, ωστόσο έπαιξε, μόνη στη σκηνή, ένα απίστευτο βιολί που χειροκροτήθηκε επί δέκα λεπτά. Ήταν πια πάνω από πενήντα, με πάντα ωραίο εκφραστικό πρόσωπο, γκρίζα μαλλιά, φορούσε θυμάμαι ένα λευκό σάρι πάνω από μακρύ μαύρο φόρεμα. Ζούσε στην Αθήνα με τον χασάπη που σου έλεγα, σε μια δυτική συνοικία που εξελισσόταν σε χωματερή, και πήρε τότε, στην Καμπούλ, για το *Golden Rain* πρώτη φορά, επιτέλους, καλά χρήματα. Όσο στεκόταν με το βιολί στον ώμο έλαμπε στο βλέμμα της δύναμη και χαρά και στο χέρι της το βραχιόλι, η *Χρυσή βροχή* κι εγώ, τι να σου λέω τώρα, έκλαιγα. Οι ειδικοί έγραψαν τα δικά τους, πώς το βιολί ήταν *ερωτικό*, από το δοξάρι και το σώμα γεννιέται η *θηλυκή φωνή του*, τέτοια. Αλλά εγώ σκεφτόμουν πάλι τον κύριο Παύλο, όχι μόνο για το βραχιόλι αλλά και γιατί το βιολί, που της το είχαν δανείσει για την παράσταση, ήταν το ίδιο το *Γκουαρνέρι* της οικογένειας, γραμμένο στους επίσημους καταλόγους με το όνομα του κυρίου Παύλου κι όπως την έβλεπα να το κρατάει ήταν η τέλεια ένωση, ήταν σαν να θριαμβολογούσε, το βιολί εννοώ, ότι *μαζί της ήταν επιτέλους ευτυχισμένο*.

Μετά την παράσταση την πήρα να την πάω στο ξενοδοχείο της. Ήταν όπως σου είπα πριν την Πρωτοχρονιά. Ναι, τη δική τους, το Νορούζ, αλλά

μαζί γιορτάζαμε. Χιόνι σε όλη την Καμπούλ, χιονίζει πολύ εκεί, απλώνει έναν άλιωτο μανδύα πάνω στο χώμα, μιλάμε για υψόμετρο 1800 μέτρα. Η γυναίκα μετέφερε τη δύναμη και τη χαρά του βλέμματός της μέσα στο αυτοκίνητο. Η πόλη, *αρχαία πόλη*, έμοιαζε να αναγνωρίζει την ψυχή της. Ταίριαζε με τους δρόμους της όμορφα και στο λέω εγώ που έζησα όλη μου τη ζωή στην ανάσα των δρόμων. Ήταν πάντα φτωχιά, παρά τα κέρδη από αυτή τη συναυλία και συνέχιζε να τρέφεται με άχρηστες πληροφορίες. «Πρέπει να φτιάξω μουσική», είπε σε μια στιγμή. «Να σας βοηθήσει ο κύριος Παύλος», είπα μηχανικά. Το βλέμμα της ήταν σαφές. *Ο κύριος Παύλος με έχει χεσμένη*. Το χέρι της κινιόταν καθώς κάτι σημείωνε πάλι σε ένα χαρτί, η *Χρυσή Βροχή* έριχνε αντανακλάσεις στο άσπρο της νύχτας. Το αυτοκίνητο ήταν γεμάτο από το πνεύμα της, σαν να μεγάλωνε και να καταλάμβανε το χώρο. Ξαφνικά όμως ένιωσα κάτι πολύ *υλικό*, πώς να στο πω, κάτι τελείως αλλιώτικο, παιδί μου. Αυτή η φράση, *να φτιάξω μουσική*. Θυμήθηκα πως την είχα ξανακούσει να το λέει κι όπως ήταν, τώρα πια, μια μητρική γυναικεία μορφή, σαν μια θεότητα, μου φάνηκε πως ζούσε τη σύνθεση της μουσικής σαν γέννα, σχεδόν κυριολεκτικά, σαν να σπαρταρούσε το σώμα της. Θυμάμαι επίσης που παραξενεύτηκα πώς έβλεπε να γράφει με τόσο λίγο φως, μόνο με τις αχνές λάμπες του δρόμου.

Την συνόδεψα μέσα στο ξενοδοχείο μα δεν απομακρύνθηκα αμέσως, γιατί εκεί, στο μισοσκότεινο σαλόνι, μπροστά σε λιγοστούς πελάτες, δυο άντρες είχαν στήσει κουκλοθέατρο, κάποιο τοπικό, παραδοσιακό είδος. Ο ένας έπαιζε μουσική και ο άλλος χειριζόταν τις κούκλες και μιλούσε μαζί τους. Εκείνη τότε απέμεινε να κοιτάζει, και παρά την κούραση έπιασε μια άβολη καρέκλα και αποξεχάστηκε. Εγώ την κοίταζα όπως κάθισε σχεδόν ακίνητη, με το γκρίζο κεφάλι προσηλωμένο στα χέρια του κουκλοπαίχτη, το άσπρο σάρι γύρω από το μαύρο παλτό, τα χέρια σταυρωμένα και ήσυχα, έτοιμη να μείνει εκεί, αν χρειαζόταν, ώρες μέσα στην παγωμένη νύχτα. Σκέφτηκα τότε πως είχα μπροστά μου έναν άνθρωπο που είχε κάνει τόσες και τόσες μελέτες για τη μουσική, την τέχνη, την κοινωνία, τα μαθηματικά, τη φυσική, είχε δουλέψει για φτωχούς, άστεγους, μετανάστες, είχε ταπεινωθεί από ισχυρούς κι είχε μόλις, για πρώτη και ίσως τελευταία φορά στη ζωή της, τιμηθεί, μάλλον αμήχανα, σε μια ξένη, άγνωστή της χώρα, κι ωστόσο βρισκόταν τώρα ακατανόητα μαγεμένη μπροστά σε κάτι τόσο παιδικό. Κουρασμένος, την άφησα μετά από λίγο, βυθισμένη στο παραμύθι με ένα τρόπο που έτσι κι αλλιώς δεν θα καταλάβαινα ποτέ. Κι αυτή είναι η τελευταία εικόνα που έχω, παιδί μου, από τη Δανάη Χαραμή.

4

Συνέχεια του σεναρίου της Μ.Κ. (Μεσολαβεί η ένδειξη «καρέ που δείχνουν το πέρασμα του χρόνου»).

Μια χριστουγεννιάτικη νύχτα έφτασα με ένα παλιό, παγωμένο λεωφορείο – φουσαρμόνικα, από τα ελάχιστα που έφευγαν ακόμα από την πλατεία Κουμουνδούρου, στις σκοτεινές συνοικίες προς το βουνό του Αιγάλεω. Βρισκόμουν στην Ελλάδα για ένα φλας μπακ στα δύσκολά μου χρόνια, μα ό,τι έβλεπα γύρω μου έδειχνε πως τα δύσκολα τώρα είχαν έρθει για όσους ήταν τότε οι δυνατοί. Στη διαδρομή καθόμουν με την πλάτη στον οδηγό κι έβλεπα πανοραμικά τους άλλους επιβάτες, ένα μελαψό κορίτσι με μοβ πα-

ντελόني και φιώγκο στα μαλλιά, έναν μικροπωλητή με πεινασμένα μάτια που έμοιαζε να έχει σταθεί ώρες στο κρύο, δυο μεσήλικες γυναίκες και μια νεαρή, κατάξανθη μαμά με μωρό κι ένα νάιλον ελαφάκι στο χέρι. Ίσως δεν θα έπρεπε, μα ό,τι αντίκριζα με *συνάρπαζε*: Μετά τα ζωγραφιστά παιδάκια που ατένιζαν παράξενα αστέρια στο ύψος των ματιών από ζωγραφιστές ταράτσες γύρω στην πλατεία, ενώ σκεϊτάδες στριφογύριζαν στο έδαφος, το αυτοβιογραφικό μου κόμικ θα συνεχιζόταν με ένα *μαύρο*, ένα γκόθικ κεφάλαιο.

Κατέβηκα στο τέρμα, μια υπερυψωμένη αλάνα στην άκρη του πάρκου *Αντώνης Τρίτσης* και κάλεσα τη Δανάη. Η φωνή της μου φάνηκε αφύσικα χαρούμενη μέσα σε αυτή την ερημιά. Είχα στο νου την εικόνα της από τη συναυλία στην Καμπούλ πριν λίγα χρόνια, εκείνο το μαγευτικό σόλο βιολί που είδα κι άκουσα στο διαδίκτυο. Είχε γεράσει από ό,τι κατάλαβα, μα με έναν αρχοντικό τρόπο. Πώς να ζούσε άραγε σ' αυτήν εδώ τη χώρα που την κράτησε για πάντα, αγνοημένη, περήφανη και σιωπηλή;

Ακολουθώντας τις οδηγίες της (έλειπε εκείνη την ώρα από το σπίτι, αλλά εγώ μπορούσα να πάω μέσα στο κτίριο, για να μην κρυώνω), βρέθηκα στην άκρη της αλάνας, από όπου κατέβαινες με μια τιμεντένια σκάλα σε ό,τι προσπαθούσε ακόμα να μοιάσει με συνοικία. Στα πόδια μου απλωνόταν η

δυτική Αθήνα από το Περιστέρι, το Ίλιον και τους Αγίους Αναργύρους μέχρι το βουνό του Αιγάλεω, και νοερά ως την ακτογραμμή, τα παλιά ναυπηγεία και την ιχθυόσκαλα. Στο λιγιστό φως διέκρινα κάτω μια μικρή πλατεία με ένα περίπτερο, μια φάτνη κι ένα χριστουγεννιάτικο δέντρο στολισμένο με γυαλιστερά τενεκεδάκια. Οι δρόμοι χάνονταν στο σκοτάδι ανάμεσα σε λόφους που έκρυβαν χωματερές ενώ πέρα, στους πρόποδες του βουνού, απλώνονταν πλαγιές σκεπασμένες με κομπόστ. Οι γάτες εδώ ήταν στρατός ολόκληρος, αδύνατες και άγριες, μα δεν τις σκότωναν γιατί ακόμα πιο πολλοί ήταν οι αρουραίοι. Οι κάδοι των σκουπιδιών έχασκαν πάντα ανοιχτοί, τροφοδοτώντας μόνιμα τους ρακοςυλλέκτες.

Πριν κατέβω τη σκάλα πρόσεξα δίπλα μου ένα αγόρι, καθισμένο πάνω σε έναν τσιμεντόλιθο στην άκρη της αλάνας. Ήταν γύρω στα δεκαεφτά, με σκούφο κι ένα μακρύ μπουφάν, τα μανίκια διπλωμένα στις άκρες. Καθόταν ακίνητο και κοίταζε στο ύψος των ματιών την κορυφή του δέντρου με τα γυαλιστερά τενεκεδάκια, που έμοιαζαν με παράξενα αστέρια. Εκείνη τη στιγμή το κορίτσι του λεωφορείου με το μοβ παντελόνι τον χαιρέτησε με μια παράξενη λέξη, κάτι σαν *μουράνο*, κι εκείνος κούνησε το χέρι με τρόπο που έμοιαζε με *αντίο* και δήλωνε, σχεδόν τρομακτικά, κάτι αναπόφευκτο, οριστικό. Ο ουρανός αντανάκλούσε χρυσογάλανες

λάμπεις από τα σύννεφα, τα λίγα φώτα κι ένα μακρινό, αθέατο προβολέα που περιστρεφόταν στο στερέωμα.

Σύμφωνα με τις οδηγίες της Δανάης πέρασα πίσω από το πάρκο *Αντώνης Τρίτσης*, πρώην περιβαλλοντικό και νυν πηγή για καυσόξυλα, μπήκα σε ένα δρόμο με πολυκατοικίες όπου μόνο δυο τρία μπαλκόνια ήταν φωτισμένα και διέσχισα την αυλή ενός σχολείου, όπου υπήρχε κάτι σαν παζάρι γύρω από βαρέλια με φωτιές. Μετά από περπάτημα κάπου δέκα λεπτών αναγνώρισα το σπασμένο μηχάνημα παγωτού και την ταμπέλα με τη χιονισμένη βουνοκορφή, ό,τι είχε δηλαδή απομείνει από το κατάστημα της παλιάς αλυσίδας φαστφούντ *Ιμαλάια*. Είχα φτάσει στο κτίριο όπου έμενε η Δανάη. Είχε τρεις ορόφους, όλους με ένα φαρδύ διάδρομο στη μέση και τα διαμερίσματα στις δυο πλευρές του. Οι τζαμαρίες ήταν κλειστές με κουρτίνες και διακοσμημένες με κούκλες βιτρίνας, χάρτινους κίονες, πλαστικά πουλιά και ζώα και βέβαια χριστουγεννιάτικα στολίδια. Βρισκόμουν στο πρώην *Εμπορικό Κέντρο Ίλιον*. Περνώντας ανάμεσα από αυτά τα σπίτια, όλα πρώην εμπορικά καταστήματα, από όπου ακούγονταν τώρα φωνές και φαίνονταν σκιές που έπιναν και χειρονομούσαν, ανέβηκα ως το τελευταίο πάτωμα και μπήκα στον παλιό κινηματογράφο.

Τα κόκκινα καθίσματα ήταν ξηλωμένα τόπους τόπους. Σε μερικά έλειπε το πάνω μέρος, ενώ κάποια ήταν ακέραια, ακόμα και με το λευκό πανάκι του προσκέφαλου να προσμένει, καθαρό, τον θεατή. Η ψευδοροφή είχε ξηλωθεί και φαινόταν το γύψινο ταβάνι, με ρωγμές από την υγρασία. Η οθόνη ωστόσο ήταν στη θέση της, λευκή, πελώρια, πανοραμική και οι βαριές κουρτίνες στερεωμένες στα πλάγια με χάρη και μεγαλοπρέπεια. Εκεί, επάνω στη ράμπα, τον είδα.

Ήταν αδύνατος, σκυφτός και πολύ γέρος. Μόλις με είδε, άρχισε να μιλάει με φωνή τρεμάμενη μα δυνατή: «Τη χρονιά που πέρασε μείναμε ακόμα πιο μόνοι. Όμως εμείς *πρέπει*, στο χρόνο που θα 'ρθεί, *πρέπει* να συντροφεύουμε ο ένας τον άλλον». Στο *πρέπει* σήκωσε το δάχτυλο σε μια κίνηση επιτακτική και γνώριμη. Τον κοίταξα μια στιγμή, έπειτα πλησίασα κι ανέβηκα στη ράμπα. Τα μάτια του έπαιξαν πάνω μου μισό λεπτό πριν τον πάρω αγκαλιά. «Λεωνίδα!». Δεν ξέρω αν με αναγνώρισε, γιατί κι εγώ είχα αλλάξει πολύ, η κομψή κυρία που είχε μπροστά του σε τίποτα δεν θύμιζε το πρεζόνι της *Στέγης*. Όμως έδειξε προς την πόρτα αυστηρά: «*Αυτή* άργησε!» «Η Δανάη; Θα έρθει, έρχεται όπου να ναι». «Όχι η Δανάη...».

Τότε η πόρτα της αίθουσας άνοιξε και μπήκε ένας άγνωστός μου άντρας. Γύρω στα εξήντα, καλοστεκούμενος, γκρίζα μαλλιά, αδρό πρόσωπο.

«Καλωσήρθατε», μου είπε. Ήταν πολύ γήινος, πολύ ζωηρός, με εκείνη την αίσθηση που σου δίνουν μερικοί άντρες πως μαζί τους δεν θα πάθεις ποτέ τίποτα, εκτός από ό,τι μπορείς ίσως να πάθεις από τους ίδιους. Ήρθε προς το μέρος μου και, κρατώντας μια σακούλα με κάτι βαρύ στο ένα χέρι, μου άπλωσε το άλλο και μίλησε θερμά: «Θα είστε η κυρία..», (είπε το όνομά μου), «μου έχει πει πολλά η Δανάη για σας. Σας περιμέναμε με χαρά, είμαι ο άντρας της».

Παρένθεση εδώ. Να πω ότι η Δανάη δεν μου είχε μιλήσει ποτέ για άντρες, εκτός από εκείνη τη μακρινή περίπτωση του γέρου Γαλανού, και πάλι και γι' αυτή έτυχε και μου μίλησε. Όμως ούτε κι ομοφυλόφιλη ήταν γιατί τότε στη Στέγη εγώ ένιωθα μια έλξη που σίγουρα εκείνη την αποθάρρυνε. Είχε τον αυτάρκη, πλατωνικό ερωτισμό του ασκητή, του ιδεαλιστή, θα έλεγα, κάπως, του φανατικού. Σε όλη της τη ζωή την ήξερα μόνη κι έτσι τη φανταζόμουν και όσο δεν βλέπομασταν. Το τελευταίο πράγμα που περίμενα ήταν ο άντρας της, τώρα μάλιστα που κι αυτή θα πλησίαζε τα εξήντα.

Ο Μιχάλης, έτσι τον έλεγαν, με οδήγησε, μαζί με τον Λεωνίδα, στο σπίτι τους. Ήταν ένα πρώην ZARA, χωρισμένο με γυψοσανίδες σε τρία διαμερίσματα. Στο ένα έμεναν η Δανάη και ο Μιχάλης, στο άλλο, πιο μικρό, ο Λεωνίδας και το τρίτο και μεγαλύτερο, μονωμένο με πρόχειρα μα αποτελε-

σματικά υλικά, ήταν η *Σχολή Μουσικής*. Μπαίνοντας ένιωσα το γοτθικό μου κεφάλαιο να θρυμματίζεται σαν μαύρο γυαλί που σπάει κι από μέσα προβάλλει μια πολύχρωμη παραμυθοχώρα. Ψυγείο με ψυχεδελικά σχέδια, έπιπλα σε αποχρώσεις φρούτων, σιντί και βιβλία παντού. Σε έναν υπολογιστή - αντίκα, ο Μιχάλης έβαλε να παίζει ένα ηχογραφημένο πρόγραμμα από παλιά εκπομπή του *Euroropolis*, σταθμού με νεανική μουσική πριν κλείσει μαζί με το *Euronews* και τα κανάλια *Euro-1* και *2*. Ο εκφωνητής ανήγγειλε σε ζωντανή ηχογράφιση τους *Pixels* και δυο λεπτά αργότερα η φωνή της 25χρονης Δανάης απλώθηκε στο διαμέρισμα καθαρή και φωτεινή, αρθρώνοντας μελωδικά εντυπωσιακούς στίχους. «*Η τζαζ* περίοδος;» ρώτησα συγκινημένη, έχοντας αναγνωρίσει όχι τη φωνή, αλλά το όνομα του συγκροτήματος, καθώς στο μεταξύ είχα μάθει περισσότερα για την ιστορία της Δανάης. «*Η post electronic*», με διόρθωσε ο Μιχάλης. «Κι εγώ όλο λάθος τα κάνω, δεν πολυξέρω από αυτά. Είμαι χημικός. Τώρα όμως είμαι και χασάπης. Τσάι;» «Ναι», είπα. Την άλλη στιγμή η πόρτα άνοιξε και μπήκε η Δανάη, οπότε η φιλόδοξη γκόθικ σύλληψή μου τσαλαπατήθηκε οριστικά.

Το πρώτο που είδα ήταν αυτό που είχε στην πλάτη της. Δεν μπήκε με την πλάτη φυσικά, κανονικά μπήκε, αλλά εγώ είδα πρώτα αυτό κι ας φαινόταν μισό, κι ας ήταν η υπόλοιπη αξιοπρόσεκτη

και χαριτωμένη. Το είδα και το αναγνώρισα, όπως αναγνωρίζεις πράγματα που δεν έχεις δει από κοντά (για την ακρίβεια είχα δει αρκετά σε μουσεία στο Λονδίνο, αλλά ποτέ «ζωντανά»), που αφορούν περασμένες συνήθειες και τεχνολογία μα με διάφορους τρόπους έχουν γραφτεί και στη δική σου μνήμη. Ήταν πορφυρό κόκκινο, σαν καθαρό, πλούσιο αίμα και μάλλον γι αυτό ξεχώριζε πάνω στα απαλά χρώματα της Δανάης -γκρίζα κοντά μαλλιά, γκρι παντελόνι φόρμας, γαλάζιο μπουφάν. Ήταν επίσης γυμνό, χωρίς θήκη δηλαδή κι αστραπιαία σκέφτηκα πώς ένα τόσο πολύτιμο πράγμα το κουβαλούσε έτσι ανέμελα, κρεμασμένο από ένα λουρί στον ώμο. Λίγα λεπτά μετά θα μάθαινα ότι ήταν μάρκας *Gibson*, από τις καλύτερες στον καιρό της. Ναι, στην πλάτη της παλιάς μου φίλης της Δανάης, που κατά τα άλλα χαμογελούσε και διασκεδάζε με το ύφος μου, κρεμόταν μια *ηλεκτρική κιθάρα*.

Μια στιγμή μετά χάθηκα στην αγκαλιά της, αφού πρώτα περίμενα να ακουμπήσει κάτω ένα μπουκάλι με ποτό που είχε αγοράσει, όπως μας δήλωσε, στο παζάρι του σχολείου. Όσο για την κιθάρα την είχε φέρει από τον μαστορά, που επιτέλους της έφτιαξε τη χορδή, και ετοιμάστηκε τώρα να τη δοκιμάσει, εξηγώντας μου ταυτόχρονα ότι την άλλη εβδομάδα έπιανε δουλειά σε ένα μαγαζί στα βόρεια προάστια. Έκανε συχνά τέτοιες δουλίτσες, ε-

ξήγησε, να παίζει δηλαδή συνηθισμένη μουσική, τραγουδάκια, σε χώρους όπου λιγοστοί νέοι έπιναν φτηνά ποτά και σιγολικνίζονταν στους αυτοσχεδιασμούς. Μα ήταν πάντα πρόσκαιρες, γιατί τα μαγαζιά όλο έκλειναν. Έπρεπε όμως να προσπαθεί να δουλεύει, τόνισε. Μιλώντας, κι ενώ ο Μιχάλης άναβε το γκάζι για το κρέας, πέρασε το λουρί στον ώμο της κανονικά, σύνδεσε την κιθάρα σε κάτι καλώδια και άρχισε να παίζει: «*Is he my other pearl, deep in the shadow?*»

Οι απλοί στίχοι δεν με εντυπωσίασαν. Μα η μουσική με τα μακρόσυρτα στριφογυρίσματα, τα κοφτά κρεσέντα, την ιδιαίτερη, αναγνωρίσιμη και από τον πιο αδαή, χροιά με συντόνισε αμέσως στο ηλεκτρικό της βιμπράτο. Ήθελα να χορέψω, να φωνάξω, να απλωθώ και να γεμίσω το χώρο. Μα η απορία επικράτησε. *Δανάη, αν είναι δυνατόν, γεννηθήκαμε μετά από αυτό!* Εκείνη ωστόσο, βάζοντας δύναμη στο λεπτό της σώμα, επαναλάμβανε τη μικρή της φράση: «*Who is my other pearl, deep in my soul?*» σαν μια απλή φωτογραφία σε μικρές παραλλαγές. Όμως δεν κράτησε πολύ, ήταν μόνο μια δοκιμή της χορδής όσο ο Μιχάλης προετοίμαζε το κρέας.

Έπειτα σερβιριστήκαμε το αφρικάνικο ποτό από το παζάρι του σχολείου κι όσο το τιμούσαμε ο Μιχάλης μου παίνευε με τη σειρά του την τέχνη του: «Θέλει θάρρος να τεμαχίζεις το ζώο», τόνισε.

«Αλλά σκέφτομαι κι αυτούς που το σφάζουν και παίρνω κουράγιο». Εγώ τον παρατηρούσα: μύτη επιθετική, χέρια βαριά μα όχι πλαδαρά, σώμα που δεν παραμέριζε εύκολα. Δούλευε χασάπης στην αγορά, όπου έρχονταν τα σφάγια από τα ψυγεία, έχοντας διανύσει τη μισή υδρόγειο από τα βοσκοτόπια της Αργεντινής. Χωρίς πολλούς μεσάζοντες παρά το μεγάλο ταξίδι, τα κρέατα ήταν σχετικά φτηνά κι ακόμα πιο προνομιούχοι ήταν όσοι, σαν τον Μιχάλη, μπορούσαν να συνεισφέρουν στον τεμαχισμό.

Η Δανάη ωστόσο, καθισμένη δίπλα μου, συνέχιζε να αποτελεί έκπληξη. Την είχα φανταστεί ως μια μεσόκοπη, σοφή νεράιδα μέσα σ' έναν κόσμο απόγνωσης, όμως ο κόσμος εδώ, αν και τόσο φτωχός, δεν έμοιαζε εντελώς χωρίς ελπίδα. Πάνω από όλα, η Δανάη δεν έμοιαζε καθόλου με νεράιδα. Αντίθετα, σε όλες της τις λεπτομέρειες, ποτέ δεν την είχα δει πιο γήινη, πιο σαρκική. Ήμουν μπερδεμένη. Αργότερα θα καταλάβαινα πως ήμουν για άλλη μια φορά θυμωμένη από την αυτάρκειά της. Μου στερούσε άθελά της τη χαρά για ό,τι είχα καταφέρει. Δεν την εντυπωσίαζαν οι λονδρέζικες επιτυχίες μου. Έλεγε πως τώρα, με τον Μιχάλη, έγινε κι αυτή *επιστήμονας*, χημικός. «Ναι», συμφωνούσε εκείνος, «όλα είναι στον εγκέφαλο, χημεία. Τι θα πει *καλλιτέχνης*; Οι νευρώνες κάνουν πιο πολύπλοκους συνδυασμούς, αυτό είναι όλο». Εκείνη γε-

λούσε και κάθε τόσο με αγκάλιαζε, ενώ ο Μιχάλης μας κοιτούσε και τις δυο με πόθο, φροντίζοντας παράλληλα την κατσαρόλα με το βοδινό. Έπειτα, σε μια στιγμή, πρόσεξα τους γυμνούς καρπούς της και θυμήθηκα το στολισμένο χέρι με το δοξάρι στο βίντεο από την Καμπούλ. Ήξερα πως το *magicbead* είχε σωθεί από τη σκανδαλώδη εκείνη δίωξη του Μακρυκώστα, έτσι τόλμησα:

«Τι έγινε η *Χρυσή Βροχή*;»

«Α, η *Χρυσή Βροχή*! Μα, αυτό!» είπε κι έδειξε με το κεφάλι απέναντί μας την αίθουσα της μουσικής. «Πάμε να σου δείξω!»

Η σχολή στεγαζόταν στο τμήμα γυναικείων της πρώην ZARA. Η Δανάη μου εξήγησε την ίδρυσή της: τα όργανα είχαν αγοραστεί με τα χρήματα του *Golden Rain*. Κάποιοι μαθητές έπαιρναν υποτροφία από το ίδρυμα *Γαλανού – Μακρυκώστα*. Άλλοι πλήρωναν, συνήθως κάνοντας διάφορες δουλειές ή και σε είδος. Η σχολή δεν έδινε πτυχία. Ήταν απλώς ένα εφόδιο για την *ελεύθερη αγορά*, δηλαδή τα βόρεια και το κέντρο της πόλης, όπου υπήρχαν ακόμα λίγες μουσικές σκηνές και θέατρα και κυρίως άνθιζαν οι καλλιτέχνες του δρόμου. Κάποια παιδιά πάντως τολμούσαν και να φύγουν, μετανάστες.

«Υπάρχουν πολλά παιδιά στην περιοχή;» ρώτησα.

Υπήρχαν. Η οικονομική κρίση είχε στρέψει αταβιστικά τις γυναίκες στο παλιό κόλπο εξασφάλισης κουβαλητή: έκαναν παιδιά. Μα ποιος εμποδίζει πια τον άντρα να φύγει; Τα παιδιά άλλωστε ανήκουν στη μητέρα. Με άλλα λόγια, η γειτονιά της Δανάης ήταν γεμάτη μισοεγκαταλειμμένα παιδιά.

Ξαφνικά θέλησα να προκαλέσω την παλιά, εθελόντρια Δανάη της Στέγης. «Και τι κάνει λοιπόν η τέχνη γι' αυτό;» ρώτησα.

Γέλασε ανάλαφρα. «Η τέχνη; Μα, αυτό!» είπε, δείχνοντας το κρέας του Μιχάλη που έβραζε. «Η τέχνη μάς μαγειρεύει! Γεννιόμαστε ωμοί και μετά αυτή μας κάνει πιο νόστιμους. Μπορούμε έτσι να αλληλοφαγωθούμε πιο γλυκά, να πιπιλίσουμε λίγες από τις αναμνήσεις, τους εφιάλτες, τη λάμψη ο ένας του άλλου».

Στη συνέχεια μου εξήγησε τον τρόπο λειτουργίας της σχολής. Οι χάντρες της *Χρυσής Βροχής* (χρυσός, πλατίνα, σμαράγδια, κρύσταλλα, μαργαριτάρια) ήταν συνολικά δώδεκα. Οι μαθητές, το πολύ μέχρι δέκα, μοιράζονταν με κλήρο τις χάντρες εκτός από τα μαργαριτάρια. Ο καθένας έκανε μια σύνθεση, δούλευε ένα θέμα σχετικό με τη χάντρα του. Μπορεί να ήταν μόνο δικό του ή να έπαιρνε και από άλλού ή και να συνεργαζόταν με άλλους μαθητές. Μπορούσε επίσης να γράψει και στίχους. Τα δυο μαργαριτάρια δίνονταν ως βραβείο στους δυο καλύτερους, επιπλέον της δικής τους χάν-

ντρας. Η κρίση ήταν της Δανάης με σύμφωνη γνώμη των άλλων μαθητών, γινόταν σε οποιαδήποτε φάση του έργου και ο βραβευμένος έκανε μια ακόμα εργασία, το χάριν αστεϊσμού *διδακτορικό*, που την παρουσίαζε επιστρέφοντας το μαργαριτάρι στη Δανάη.

Οι σπουδές διαρκούσαν όσο ήθελε ο καθένας. Μετά επέστρεφε τη χάντρα του, που θα την έπαιρνε κάποιος καινούργιος. Όποτε οι διαθέσιμες χάντρες ήταν πάνω από μία, γινόταν κλήρωση. Αλλά υπήρχε η εξής παράξενη συμφωνία: όποιος έφευγε, όχι απλώς από τη σχολή αλλά από τη συνοικία, όποιος δηλαδή αναχωρούσε αποχαιρετώντας το σπίτι του για να αναζητήσει την τύχη του αλλού, σε άλλη πόλη ή και χώρα, *έπαιρνε τη χάντρα του μαζί του*. (Όχι το μαργαριτάρι. Αν ήταν κάτοχος μαργαριταριού, το έδινε πίσω. Έπαιρνε μόνο την αρχική του χάντρα). Έτσι σιγά σιγά οι χάντρες θα τελείωναν, και τότε η σχολή θα έκλεινε. Στη Δανάη θα έμεναν μονάχα τα δυο μαργαριτάρια.

«Έχει φύγει κανείς ως τώρα;» τη ρώτησα.

«Είμαι μείον μια *πλατινένια νότα*, που έφυγε πριν μήνες και ένα *μουράνο*, που έφυγε μόλις χτες».

Τότε ακούστηκε το κλειδί στην πόρτα και μπήκε, χωρίς το μωρό και το νάιλον ελαφάκι, η νεαρή ξανθιά μαμά που είχα δει στο λεωφορείο. Φίλησε γελαστή τη Δανάη και πήγε αμέσως να βοη-

θήσει τον Μιχάλη με το φαγητό. «Η Εσμεράλδα», μου τη σύστησε η Δανάη, «ένα από τα σμαράγδια μου. Από σύμπτωση της έπεσε στον κλήρο». Ήταν μια λαϊκή κοπέλα με κάποια χάρη μα και αρκετά άξεστο ερωτισμό, που φλυαρούσε διαρκώς, γελούσε και πείραζε τον Μιχάλη όσο ετοιμάζαν μαζί τα πιάτα.

Έπειτα το βοδινό σερβιρίστηκε, μαζί με χορτόπιτα από την πρασινάδα που φύτρωνε στα κομπόστ. Υπακούοντας στο κάλεσμα, ο Λεωνίδας βγήκε από το σπίτι του. Η οικογένεια, με εμένα τιμώμενο πρόσωπο, κάθισε στο τραπέζι.

Ο Λεωνίδας έμοιαζε να ανασαίνει γαντζωμένος στη δύναμη του Μιχάλη και την αφοσίωση της Δανάης, ένας πεισματάρης υπέργηρος πεθερός. Η Εσμεράλδα, που τη φώναζαν Μάλντα, ήταν η ζωηρή κόρη με το κουραστικά επαναλαμβανόμενο λεξιλόγιο, που έπαιζε με το κινητό τραβώντας αδιάκοπα βιντεάκια και χαριεντιζόταν με τον «μπαμπά», δηλαδή τον Μιχάλη. Ο Μιχάλης πάλι ολοφάνερα κοιτούσε εμένα. Παράταιρη στο χώρο, ήξερα πως ασκούσα γοητεία, μα ένιωθα ταυτόχρονα πως το νόημα, όποιο και να ήταν, βρισκόταν κυρίως στη Δανάη. Αυτή είχε συγκροτήσει την παρωδιακή οικογένεια, σαν να τη χρειαζόταν ως ορμητήριο, ή σαν να οικειοποιόταν άδηλες δυνάμεις που προέκυπταν από τους συνδυασμούς των ανθρώπων, για να τις μετασχηματίσει σε κάτι πολύτιμο.

Στη διάρκεια του γεύματος έμαθα πρακτικές λεπτομέρειες, όπως ότι το κτίριο είχε παραχωρηθεί από τους ιδιοκτήτες, μεταξύ των οποίων και η οικογένεια Μακρυκώστα, σε κάποιους μεσάζοντες που το διαχειρίζονταν νοικιάζοντας τους χώρους σε όσους είχαν να πληρώσουν ένα φτηνό κι επιδοτούμενο ενοίκιο. Έμαθα επίσης πως θερμαίνονταν με ένα είδος καλοριφέρ παλιάς τεχνολογίας που είχαν φτιάξει οι ένοικοι μόνοι τους. Ο λέβητας ζεσταινόταν με ξύλα, τα περισσότερα φερμένα παράνομα από το πρώην περιβαλλοντικό *Πάρκο Αντώνης Τρίτσης*. Πολλές οικογένειες ζούσαν με επιδοτήσεις από ταμεία ανεργίας και φιλόανθρωπους, κι αυτό τις κρατούσε ενωμένες. Καμιά φορά πάντως τα παιδιά έφευγαν, κρυφά μέσα στη νύχτα, πριν ακόμα ενηλικιωθούν, κι αυτό κουτσούρευε την επιδότηση της οικογένειας. Όσο άκουγα, η καραμελοχώρα έδινε τη θέση της σ' ένα διαφορούμενο σύμπαν που έκρυβε, πίσω από τις αποχρώσεις φρούτων, απειλή. Αργότερα πάντως, όταν είχα φύγει, κατέληξα πως γι' αυτή μου την εντύπωση έφταιγαν μάλλον δικές μου σκοτεινές μνήμες.

Σε μια στιγμή η Μάλντα πήρε κάπου τηλέφωνο για να ρωτήσει αν *κοιμήθηκε το μωρό*, και τότε η Δανάη μου εξήγησε ότι η *πλατινένια νότα*, που έφυγε λίγους μήνες πριν, ήταν ο πρώην φίλος της Μάλντας και φυσικός πατέρας του μωρού. «Ήταν πολύ προικισμένος. Το είδος του καλλιτέχνη - τα-

ξιδευτή, που μετατρέπει σε ήχους και λέξεις την κάθε στιγμή. Έπαιζε μια μουσική επικοινωνιακή, πολύ ευχάριστη, με πρωτότυπες λεπτομέρειες. Του είχα δώσει το ένα μου μαργαριτάρι».

Της θύμισα, με κάποιο αστείο, τις θεωρίες για τις εγκαταλειμμένες μαμάδες, που η ίδια μου ανέπτυξε πριν από λίγο. «Α, μα ήταν πολύ χαριτωμένοι πέρσι που ερωτεύτηκαν», μου είπε, χωρίς να δώσει σημασία στην κριτική μου, «ήταν, οι δυο μαζί, ένα ποίημα. Πώς να πεις όχι σε κάτι τέτοιο, πώς να μη δοθείς;»

Η παράξενη νύχτα συνεχίστηκε στον παλιό κινηματογράφο, όπου θα γινόταν πρόβα για τη γιορτή της Πρωτοχρονιάς. Εκεί γνώρισα τους μαθητές της σχολής, συνολικά επτά. (Εκτός από την πλατινένια νότα και το μουράνο έλειπε και μια μαθήτρια που δεν μπόρεσε να έρθει). Η Δανάη μου τους σύστησε έναν έναν, με τα ονόματά τους και τη χάντρα τους. *Η χρυσή προσωπίδα, το σμαράγδι νο.1,* κ.λπ. Έπειτα άρχισε η πρόβα. Στην αρχή τρία αγόρια έπαιζαν μια μεστή, ξεσηκωτική μουσική με προκλασική χροιά. Ήταν ένα σύνθι, ένα κοντραμπάσο κι ένα φλάουτο ονειρεμένο πραγματικά, δίκαια είχε, όπως έμαθα, το ένα μαργαριτάρι. Μετά τραγούδησε ένα ψηλόλιγνο κορίτσι με κατσαρά μαλλιά, σε τετριμμένο κατά τη γνώμη μου *cross over* στυλ. Υπήρχε ακόμη το μελαψό κορίτσι του

λεωφορείου με το μοβ παντελόνι που έπαιζε ντραμς και η Μάλντα που έπαιζε πιάνο, όχι τίποτα σπουδαίο, και σηκωνόταν κάθε τόσο και περπατούσε νευρικά πάνω κάτω, μιλώντας στο κινητό για το μωρό και τραβώντας τα άλλα παιδιά φωτογραφίες ή βιντεάκια. Τέλος ήταν κι ένα αγόρι που είχε χωθεί σε ένα απομονωμένο κάθισμα της αίθουσας. Έπαιξε ελάχιστα, συνοδεύοντας τους άλλους με ένα μικρό φορητό σύνθι κι έμεινε απλώς να παρακολουθεί σιωπηλό, με μεγάλη προσοχή. Όσο για μένα, απολάμβανα μουσική σε πλούσια ποικιλία, σε μια παράσταση που έκανε σε μικρή, οικεία κλίμακα, ό,τι κάνουν τα μεγάλα και σύνθετα έργα: υπερασπιζόταν όλα τα συναισθήματα, υμνούσε αντικρουόμενες επιθυμίες. Γνώριζα καλά την ανάγκη που κάλυπτε αυτή η γιορτή. Οι μικρές ζωές πρέπει να αναθυμούνται την έκταση της ανθρώπινης ύπαρξης, να αναπλάθουν τις εμπειρίες των άλλων. Το ένιωθα κι εγώ πάντα, μα ακόμα πιο πολύ όταν ήμουν πρεζόνι στη Στέγη, πως η πιο μεγάλη χαρά της τέχνης, η ουσία της για τον ίδιο τον δημιουργό, δεν είναι, όπως νομίζουν οι φιλόσοφοι, κάποιος ανώτερος σκοπός, αλλά η συμμετοχή σε μια εμπειρία που την κατασκευάζεις εσύ ο ίδιος, με άλλα λόγια η διεύρυνση της ύπαρξης.

Στο φινάλε ανέβηκε στη σκηνή η Δανάη με την πορφυρή κιθάρα της: *Where is my other pearl? Deep in the ocean...* Έδινε μια άψογη παράσταση,

μα εγώ είχα πια την αίσθηση πως το ροκ της ήταν πιο πολύ μια προσωπική άσκηση ή ακόμα και μια χαλαρή απόλαυση. Θυμήθηκα τότε πως το ένα μαργαριτάρι είχε δοθεί στο φλάουτο και το άλλο στην *πλατινένια νότα* που είχε όμως φύγει, άρα σύμφωνα με τον κανονισμό το μαργαριτάρι είχε επιστραφεί. Έψαχνε λοιπόν η Δανάη πού να το δώσει; Έριξα μια ματιά στο αγόρι με το μικρό σύνθι, στο απομονωμένο κάθισμα. Λεπτό με μακριά καστανά μαλλιά, γύρω στα δεκαοχτώ με είκοσι. Μου θύμιζε αόριστα τον Παύλο Μακρυκώστα στα δεκαέξι του.

Αργά τη νύχτα η Δανάη με συνόδεψε μέχρι το τέρμα των λεωφορείων. Στο δρόμο δεν μιλούσαμε πολύ. Η αλήθεια είναι πως ένιωθα ακόμα πιο συγχυσμένη από ό,τι τότε στη *Στέγη*. Εκεί υπήρχαν τα λόγια –πολλά λόγια!-, οι φράσεις, οι συλλογισμοί. Εδώ υπήρχαν κυρίως *πράγματα*. Η Δανάη με τη γκρίζα φόρμα και τα γκρίζα μαλλιά, η πορφυρή κιθάρα, οι χορτόπιτες από το κομπόστ, το αφρικάνικο ποτό και το κρέας της Αργεντινής. Κι ακόμα οι χρυσογάλανες λάμπεις στον ουρανό, ένας προβολέας («Είναι από την ιχθυόσκαλα», εξήγησε η Δανάη), το *μουράνο* που, ώρες πριν, κούνησε το χέρι του μέσα στο σκοτάδι σε αποχαιρετισμό. Με άλλα λόγια, εδώ υπήρχαν τα καρέ, αλλά όχι αρκετό κείμενο.

Is he my other pearl, deep in the shadow?
μουρμούρισε η Δανάη για άλλη μια φορά. Σκέφτηκα τότε μήπως η στάση της σήμαινε τη δικαίωση της παλιάς μου άποψης, τότε στη Στέγη, ότι δηλαδή αρκεί να βυθιστούμε στο παρόν και η έμπνευση θα έρθει. Όμως δεν έβλεπα κανένα αληθινό βύθισμα, σε σχέση με τη γύρω ζωή όλα αυτά μου φαίνονταν ρηχά. Μπορεί βέβαια να είχα εγώ αλλάξει στο μεταξύ. Μου ήρθε να της πω, *Δανάη, ήσουν αλλιώς. Τι δουλειά έχεις με αυτά τα χαλαρά τραγουδάκια; Αντί γι' αυτό τη ρώτησα:*

«Είσαι ευτυχισμένη;»

Δεν απάντησε, έκανε μόνο μια εκφραστική κίνηση με το πρόσωπο, που στο σκοτάδι δεν είδα καλά. «Κοίτα», μου είπε σε λίγο, καθώς περνούσαμε έξω από το σχολείο, που τώρα ήταν έρημο και με σκουπίδια ολόγυρα. Προσπάθησα να διακρίνω αυτό που μου έδειχνε. Μόλις συνήθισε το βλέμμα μου είδα μια μικρή ομάδα ανθρώπων που παρακολουθούσε κάτι. Πλησιάσαμε και με δυσκολία ξεχώρισα πάνω σε μια στοίβα σκουπιδιών δυο ενωμένες σκιές. Ένας τεράστιος αρουραίος είχε πιάσει με τα δόντια του από τη βάση του κεφαλιού μια γάτα πιο μικρόσωμη από αυτόν και την κρατούσε ακίνητη, ακίνητος και ο ίδιος. Το σύμπλεγμα έμεινε αρκετή ώρα έτσι, σαν άγαλμα, κι εμείς κρατούσαμε βουβοί την ανάσα μας. Ωσπου ο ποντικός, κουρασμένος, κουνήθηκε ελαφρά. Την άλλη στιγ-

μή η γάτα τον είχε ξεσκίσει. Το αίμα γυάλισε στο φως της λάμπας, το ζώο σωριάστηκε, οι άνθρωποι αναφώνησαν με μια παράξενη υπόνοια ανακούφισης.

«Έτσι είναι», είπα σοκαρισμένη, καθώς απομακρυνόμασταν. Η Δανάη συμφώνησε με ένα «μμ», μα δεν φαινόταν εντυπωσιασμένη. Είχαμε φτάσει στη βάση της τιμεντένιας σκάλας κάτω από την αλάνα των λεωφορείων. Κοιτάζοντας ψηλά, πρόσεξα ότι το *μουράνο* είχε φύγει.

Αγκαλιαστήκαμε σφιχτά και δώσαμε υποσχέσεις επικοινωνίας, μα το αγκάλιασμά της έγερνε πιο πολύ προς τον αποχαιρετισμό. Στο βάθος της φιλικής της μάσκας ένιωθα πάντα εκείνη τη σκληρή περηφάνια, αν και ίσως δίκαιη τώρα πια, μετά από όσα είχε περάσει. Την αγαπούσα βέβαια. Μα η γεύση που άφηνε η επαφή μαζί της σε έκανε, άθελά σου, επιφυλακτικό. Σαν όλη της η καλοσύνη, η αφιλοκέρδεια και η ανοιχτή καρδιά να μην ήταν παρά *ασκήσεις καλλιτεχνίας*.

Στο παγωμένο λεωφορείο, τα καρέ άρχισαν να παρελαύνουν απανωτά στο μυαλό μου. Πρώτα η γάτα κι ο αρουραίος, τρομακτικό ντουέτο, ο ποντικός με ένα στοιχείο ηρωισμού, η γάτα αναπόφευκτος φονιάς. Καθώς αναζητούσα λεζάντες, διαπίστωσα πως το να είμαστε ποντικοί δεν σχολιάζεται εύκολα. Δεν είμαστε μονάχα το αυτονόητο, σκυφτοί από φόβο, από ανημπόρια να σηκώσουμε κε-

φάλι. Συχνά είμαστε κάτι πιο πολύπλοκο, αρουραίοι που αγαπάμε. Τον άλλο αρουραίο, και δεν κουνιόμαστε για να μην πάθει αυτός κακό. Τις προσδοκίες και τις εμμονές ο ένας του άλλου. Συχνά επίσης αγαπάμε τη γάτα. Όμορφη, χαδιάρα, ελεύθερη.

Καθώς το λεωφορείο πήρε το δρόμο του στη νύχτα, τα ζώα έδωσαν τη θέση τους στους ανθρώπους. Το αγόρι με τα μακριά μαλλιά, που καθόταν μόνο του, με το μικρό του σύνθι, στον παλιό κινηματογράφο. Ήμουν σχεδόν σίγουρη τώρα ότι αυτός ήταν το άλλο μαργαριτάρι της Δανάης. Μετά ο Λεωνίδας, πάνω στη ράμπα του παλιού κινηματογράφου. Ο Μιχάλης με το κρέας του. Η Μάλντα με το κινητό, την αγωνία για το μωρό και τα βιντεάκια. Όλοι στιγμές, μορφές ανολοκλήρωτες που με άγγιζαν για λίγο οι ψυχές τους. Μα όταν το λεωφορείο με άδειαζε, μαζί με τους λιγοστούς επιβάτες, στην έρημη πλατεία Κουμουνδούρου, στο νου μου ήταν μόνο η Δανάη. Όχι όμως η ροκ κιθάρα της, τα γκρίζα της μαλλιά και οι απλοί της στίχοι, ούτε και το εκπαιδευτικό της σύστημα *Χρυσή Βροχή*, αλλά το πόσο καλά, πόσο αφύσικα καλά, έβλεπαν τα μάτια της στο σκοτάδι.

5

Από το μπλογκ της Μάλντας

10 Απριλίου

Όνειρο

Εχουν τελειώσει οι γιορτές για το Νορούζ και στο κάμπινγκ όλοι επιστρέψαμε στη ρουτίνα. Μα η άνοιξη είναι γεγονός, απλώθηκε και φέτος στις πλαγιές του κομπόστ και ως πιο πάνω, στα γυμνά, βασανισμένα σπλάχνα του βουνού μας. Πηγαίνω συχνά τώρα με το αυτοκίνητό μου στη θάλασσα. Την κοιτάζω και θυμάμαι τη Δανάη. Τα αδύναμα μάτια της αφημένα στο μπλε, το χέρι της στο μπράτσο μου με εμπιστοσύ-

νη. Όμως ας μη θυμάμαι τα παλιά, είναι τόση η τωρινή ευτυχία...

Μου φαίνεται όνειρο! Το *Μορβαρίντ* στη Θεσσαλονίκη! Το μήνυμα της πρόκρισης ήρθε χτες, το διάβαζα χαλαρά, σίγουρη για την απόρριψη. Μιλάμε για ένα από τα μεγαλύτερα κινηματογραφικά φεστιβάλ της Ευρώπης, ποιος ξέρει τη *Μάλντα Χαραμή*; Πριν από αυτό είχα κάνει κυρίως διαφήμιση, μικρά ντοκιμαντέρ και βίντεο σε πορτρέτα προσωπικοτήτων. Τεχνικά βέβαια δεν ήταν δύσκολη η ταινία. Ένα παλιό πρόγραμμα *Μούβι Μέικερ*, ένα προσεγμένο σενάριο και πρόθυμοι κομπάρσοι ήταν αρκετά, ενώ οι δύο μονάχα επαγγελματίες ηθοποιοί ήταν βολικοί στο θέμα *αμοιβή*. Αλλά ποιος φανταζόταν τέτοια εξέλιξη;

Κοιτάζω γύρω με ευγνωμοσύνη το αυτοκινούμενο σπίτι μου, τραπέζι, εργαστήριο, κρεβάτι, νιπτήρα, όλα μικρά κι αγαπημένα. Τίποτα δεν θα είχα κάνει χωρίς αυτό, χωρίς το δικό μου απαραβίαστο χώρο. Κι αυτό ακόμα στη Δανάη το χρωστάω. Πάνε έξι χρόνια που ζω εδώ, ήμουν τριάντα τεσσάρων κι ο Πέτρος δεκαεπτά, ήθελε ένα χρόνο να τελειώσει το σχολείο. «Καιρός να ανεξαρτητοποιηθείς από το γιο σου», μου είπε η Δανάη, «έχεις πράγματα να κάνεις!» Κι όχι μόνο, αλλά επέμενε να αγοράσω αυτοκινούμενο. «Να μην είσαι καρφωμένη, να μπορείς να φεύγεις». Κι επειδή οι δικές

μου οικονομίες δεν έφταναν, πούλησε το ένα μαργαριτάρι.

Έτσι μένω εδώ στην άκρη του κάμπινγκ, στο «αριστοκρατικό» του προάστιο. Αλλά, όσο κι αν έχω το χώρο μου είναι ήδη άνοιξη, ο τόπος δεν με χωρά. Έχω κοιτάξει ήδη τα λάδια της μηχανής, έχω οργανώσει τα εργαλεία μου και τις κονσέρβες του Σιρχάν. Αύριο πρωί πρωί φεύγω. Μένουν λίγοι μήνες ως την τελική υποβολή του *Μορβαρίντ*. Το μεγαλύτερο μέρος του μοντάζ έχει γίνει, μα θα κάνω το τελικό του χτένισμα καθ' οδόν. Όπου με βγάλει ο δρόμος!

12 Απριλίου

Κομπόστ

Είμαι στον Άγιο Κωνσταντίνο, κοντά στα φέρι για Σποράδες που πηγαινοέρχονται κόκκινα και λαμπερά. Οδήγησα ως εδώ με πολλή μουσική, ελάχιστο μαγείρεμα και καθόλου μοντάζ. Το κάμπινγκ είναι τουριστικό, δεν έχει μόνιμους κατοίκους, μα ο Γερμανός δίπλα μου, όταν μαθαίνει πού μένω στην Αθήνα, αναγνωρίζει με ενθουσιασμό το «κάμπινγκ του κομπόστ». Έχει ακουστά τη θρυλική γειτονιά μου, στην έκταση πρώην μεγάλης χωματερής.

Είχαμε δώσει μάχες τότε. Έχω φυσικά το βίντεο. Δείχνει τους κατοίκους της γειτονιάς από τις παλιές πολυκατοικίες και το πρώην *Ίλιον*, όπου μέναμε κι εμείς. Οι νέες επενδύσεις έρχονταν, το χρηματιστήριο είχε ανακάμψει, το πλανητικό καζίνο είχε πάλι ευνοήσει (για πόσο;) τη χώρα μας. Οι εταιρείες οικολογικών αυτοκινήτων ήθελαν τον άδειο χώρο για έκθεση και γκαράζ. Αγωνιστήκαμε, με τη βοήθεια οργανώσεων, κάποιων πολιτικών, αλλά κυρίως με τα κορμιά μας. Ο Μιχάλης μπροστά, επικεφαλής των κατοίκων, η Δανάη δίπλα του,

οι μπάτσοι απέναντι κι ανάμεσα εγώ με την κάμερα. Το ρεπορτάζ μου έκανε το γύρο του διαδικτύου.

Οι εταιρίες τελικά συμφώνησαν, αφού κατάλαβαν ότι θα τους αδειάζαμε τα σπίτια. (Το *Ίλιον* ετοιμαζόταν ήδη για ανακαίνιση). Πήραμε το χώρο της χωματερής, οι πιο πολλοί έβαλαν τροχόσπιτα, μερικοί λυόμενα, χτίστηκαν και ελάχιστα μπαγκαλόους, ενώ κάποιοι προτιμήσαμε την πολυτέλεια του αυτοκινούμενου. Φτιάξαμε μια γειτονιά με πλατεία, καφεενία, μίνι μάρκετ, δρομάκια και μικρές αυλές.

Ο Γερμανός ενθουσιάζεται με το βίντεο, παρατηρεί με προσοχή τα χωρίσματα, τη ρυμοτομία. Εγώ κοιτάζω το φέρι για τη Σκόπελο που μόλις έχει αράξει. Αντιστέκομαι στον πειρασμό να φορτώσω επάνω του το σπίτι μου, θέλω να τραβήξω βόρεια.

16 Απριλίου

Ο θάνατος

Εχω κατασκηνώσει δίπλα στο ποτάμι που πηγάζει από τη χαράδρα και συναντάει στα βόρεια το άλλο ποτάμι, το μεγάλο, από την Αλβανία. Από την πρώτη νύχτα ο Σιρχάν μεταμορφώθηκε σε άγριο αιλουροειδές που περιμένει να κυνηγήσει στο σκοτάδι. Το μικρό ποτάμι δίπλα μας ζωγραφίζει όλη μέρα στις δροσερές στροφές του όγκους, χρώματα και εκπληκτικής ποικιλίας φωτοσκιάσεις. Το μεγάλο, μακριά, είναι ο πατέρας μου. Ο πατέρας μου ήταν Αλβανός, αυτός μου έδωσε το όνομα *Εσμεράλδα* (τα πιο φευγάτα γυναικεία ονόματα σε όλη την Ευρώπη είναι τα αλβανικά), από μια μυθική τσιγγάνα, ηρωίδα ενός αθάνατου μυθιστορήματος. Μας στοιχειώνουν τα ονόματα; Αν με έβλεπε τώρα, στα σαράντα μου να ταξιδεύω μόνη με ένα πολύχρωμο τροχόσπιτο, τι θα έλεγε;

Άφησε τη μητέρα μου σε άγριους καιρούς. Τη θυμάμαι πανικόβλητη στα χρόνια της διάλυσης, των αρουραίων και του συμπλέγματος από χωματερές που έμοιαζε να μην τελειώνει. Έφυγε να σωθεί από νταβατζίδες, με περιμάζεψε η Δανάη. Ή-

μουν γύρω στα δεκατρία. Αλήθεια, δεν ξέρω αν η Δανάη θα θεωρηθεί ποτέ «μεγάλη» καλλιτέχνις. Σύμφωνα με την ίδια η τέχνη συμφωνεί με την εποχή και ζούμε, εδώ και αρκετές γενιές, την *μικρή μας εποχή*, άρα δεν μπορούμε να έχουμε μεγάλους. Μα εγώ ξέρω ένα τουλάχιστον έργο της *μεγάλο*, κι αυτό είναι που έσωσε εμένα και μετά το γιο μου. Και όπως σε όλα τα έργα τέχνης, έτσι κι εδώ μέτρησε ο *τρόπος*, γιατί όταν έφυγε ο φίλος μου, η *πλατινένια νότα*, εγώ έκλαιγα κι έβριζα και χτυπιόμουν μα η Δανάη με χάιδευε και δεν μιλούσε, τρεις μέρες μετά είπε μόνο: «Να του εύχεσαι να βρει αυτό που θέλει. Να τον ονειρευόμαστε καλά, για να είμαστε κι εμείς καλά».

Έπειτα, χρόνια μετά, ήρθε το *άλλο μεγάλο έργο* της, η ετοιμασία του θανάτου. Πρώτα ήταν η είδηση, η πληροφορία. Μετά η αρρώστια και η ζωή με αυτήν, μετά ο αγώνας για την ευθανασία. Μετά εγώ τρελάθηκα, πνίγηκα. Σύντομα όλα τα στοιχεία, οι γνώσεις και οι πόθοι μου θέλησαν να βγουν ορμητικά σε μια μορφή που να σβήνει το θάνατο, να σημαίνει ζωή. Έτσι θέλησα να κάνω μια ταινία.

19 Απριλίου

Μαμή

Κάθομαι πάνω από τη χαράδρα, στην άκρη του γκρεμού. Είναι μεσημέρι κι ο ήλιος φωτίζει στο βάθος την λαμπερή λεπτή γραμμή του νερού. Το σχήμα της γης εκεί κάτω παραπέμπει ευθέως στο γυναικείο σώμα, το ρυάκι στη γενετήσια υγρασία. Μια φράκταλ γεωμετρία χαράς μα και φόβου, το τι θα επικρατήσει είναι θέμα απόχρωσης: αντικαθιστάς το γαλάζιο του ρυακιού με το κόκκινο του αίματος.

Η ισορροπία με βασάνιζε κι εμένα πριν το σε-νάριο και είχα σκεφτεί στην αρχή μια αντίθεση έντονη, το χρονικό του θανάτου μέσα από τη ματιά ενός ήρωα σαν τον Πέτρο. Ο Πέτρος κάνει ένα επάγγελμα απολύτως ενωμένο με τη ζωή, είναι *μαμή*. Είναι μέλος μιας ομάδας περιφερόμενων γιατρών και βοηθών, που ξεγεννούν τις γυναίκες στα σπίτια τους. Η μόδα μπήκε στην Ελλάδα τα χρόνια της κρίσης και γενικεύτηκε μετά γιατί άρεσε.

Ο Πέτρος σπούδασε σε μια Σχολή Βοηθών Ιατρικών Επαγγελματιών, στην πλατεία Κουμουνδούρου. Είχε ανοίξει πρόσφατα, διατηρώντας τη φίρμα

μιας φημισμένης παλιάς ελληνικής σχολής. Πιο πολύ πήγε γιατί τον βόλευε το λεωφορείο, αλλά εκεί έκανε γνωριμίες κι άρχισε να ενδιαφέρεται για τα ιατρικά. Μια μέρα άκουσε τη Δανάη να λέει πως ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παράξενα του δυτικού πολιτισμού, που στην Ελλάδα μάλιστα πήρε διαστάσεις φαινομένου, είναι ο ακατανόητα μεγάλος αριθμός *αντρών γυναικολόγων*. Οι γιατροί (ασχέτως φύλου) είχαν στο μεταξύ μειωθεί κι είχαν αυξηθεί οι μαμές, έτσι ο Πέτρος έγινε μαμή.

Η *μαμή* όμως με οδηγούσε μακριά από το θέμα μου, σε μια γενικόλογη περιδιάβαση σε ιδέες. Γιατί εγώ δεν ήθελα να μιλήσω για το θάνατο γενικά (η μαμή εκπροσωπεί *τη ζωή γενικά*), μα για το θάνατο *αγαπημένου προσώπου*. Τότε θυμήθηκα πως η Δανάη, στις συναντήσεις με τα παιδιά στη σχολή και στον παλιό κινηματογράφο του *Ίλιον*, αναρωτιόταν συχνά, ακούγοντάς τα να παίζουν, για τη *συνέχεια*, για το μέλλον της ζωής - και της μουσικής. Σκέφτηκα λοιπόν ως βάση το *μετά θάνατον*, συγκεντρώθηκα σε αυτή την ιδέα κι έγραψα το σενάριο σε δυο μέρες.

24 Απριλίου

Το σώμα της Δανάης

Περπατάω αργά στα καλντερίμια του χωριού με τους ξενώνες και τα κέντρα υποδοχής ορειβατών, που ξεκινούν από εδώ για τη λίμνη ψηλά στους άλιωτους πάγους. Κι εγώ κοιτάζω ψηλά: ονειρεύομαι βραβεία και συγκεντρώνομαι να γράψω –θα με ρωτήσουν πολλά αν το *Μορβαρίντ* διακριθεί.

Το βασικό πρόσωπο στο σενάριό μου ήταν η «Δανάη», μια επινοημένη Δανάη που εν όψει του θανάτου της αναζητάει τον διάδοχό της, το πολύτιμό της *μαργαριτάρι*. (Στην πραγματικότητα η Δανάη ποτέ δεν έψαξε διάδοχο, ήταν πάντα δεδομένο πως το μαργαριτάρι της *είμαι εγώ*, κι ας ξέρω ελάχιστα από μουσική, γιατί μαργαριτάρι μας δεν είναι ο καλύτερος γνώστης αλλά αυτός με τον οποίο μας συνδέει αγάπη). Τελειώνοντας το σενάριο δεν ήμουν ικανοποιημένη. Έλειπε, ένιωθα, ένα στοιχείο ξεχωριστό, που θα έδινε στο έργο το ιδιαίτερο ύφος του. Όμως εκείνες τις μέρες έπρεπε να ασχοληθώ με κάτι άλλο, πιο ζωτικό αν ήθελα να συνεχίσω τη δουλειά: να βρω ηθοποιούς. Μου έφταναν δύο, η

«Δανάη» και η υιοθετημένη «κόρη της». Τη μικρή τη βρήκα εύκολα, είχα γνωρίσει την *Κατερίνα Χρόνη* παλιότερα και ήταν πρόθυμη να παίξει χωρίς να συζητήσει την αμοιβή. Μα με τη «Δανάη» είχα πρόβλημα. Ξαφνικά συνειδητοποίησα πως οι περισσότερες γυναίκες της κατάλληλης ηλικίας (δηλαδή, για μια ηθοποιό, μεταξύ 45 και 70) είχαν σώματα – πανοπλίες. Ήταν εύσαρκες και καλυπόμενες, δυσκίνητες παρά το ρετούς, ή ήταν αντίθετα υπερβολικά λεπτές, τεχνητά προϊόντα «γυμναστικής» με επίπλαστη ενέργεια και σπασμωδική «ζωντάνια». Μα η Δανάη δεν ήταν έτσι. Το σώμα της απέπνεε τη φυσικότητα που κυλάει και ωριμάζει με το χρόνο χωρίς να του αντιστέκεται μα και χωρίς να αποθηκεύει τίποτα περιττό. Χαλαρό μα απροσδόκητα νεανικό, κανονικού βάρους, φιλικό στις απαλές ηδονές, ευαίσθητο μα ανθεκτικό στον πόνο, λειτουργικό, με δυο λόγια αληθινό και ασυμβίβαστο με τις στρεβλώσεις. Δεν μπορούσα να βρω τέτοια γυναίκα. Τελικά συμβιβάστηκα με τη Χ.Ε., ευγενική και καλλιεργημένη, που πάντως απέδωσε τη Δανάη με περισσότερο δυναμισμό από όσο θα ήθελα.

27 Απριλίου

Τα τρία πλάνα

Από χτες το μεσημέρι βρέχει και τη νύχτα το ποτάμι πλημμύρισε. Το πρωί σήμερα ήταν καφέ, φουσκωμένο και οι κλαίουσες ήταν σκεπασμένες με νερό ως το φύλλωμα. Μα το τροχόσπιτό μου είναι βασίλειο, με μεγάλα υδατοστεγή τζάμια. Επιτέλους μοντάζ. Έχω σούπα, λουκάνικα και κρασί και ο Σιρχάν γουργουρίζει πάνω από την κονσέρβα του. Το μοντάζ μου είναι απλό, όλη η ταινία αποτελείται από τεσσάρων ειδών πλάνα.

Στην αρχή ήταν μόνο τρία: α) Οι σκηνές στον παλιό κινηματογράφο του *Γλιον*. Εκεί γύρισα μια σειρά «συνεντεύξεις» της «Δανάης» με νεαρά παιδιά (κομπάρσους), των οποίων εκείνη προσπαθούσε, σύμφωνα με το σενάριο, να εκμαιεύσει τις απόψεις και τον χαρακτήρα, για να δει αν της κάνουν για διάδοχοι. Προέκυπταν διάφοροι τύποι, καιροσκόποι, κόλακες, ημιμαθείς, ονειροπόλοι. Μα ό,τι και να προέκυπτε κι όσο ενδιαφέρον κι αν ήταν, το πρόβλημα φάνηκε από την αρχή: το όλο έγερνε απροσδόκητα προς το *αστείο*.

β) Η δεύτερη ομάδα πλάνων, εντελώς fiction (ποτέ η Δανάη, εγώ ή ο Μιχάλης δεν καταφύγαμε σε τέτοιες ομάδες), γυρίστηκε με κομπάρσους στο κάμπινγκ του κομπόστ. Σ' αυτά οι δυο ηρωίδες της ταινίας, «Δανάη» και «κόρη», παίρνουν μέρος σε ομάδες ψυχολογικής υποστήριξης ανίατα ασθενών και των συγγενών τους. Ήταν χρήσιμα πλάνα γιατί έβαζαν το θέμα μου μέσα στην ευρύτερη κοινωνία και οι κομπάρσοι το διασκέδασαν προσθέτοντας δικές τους ατάκες. Αναρωτιόνταν τι δικό μας θέλουμε στ' αλήθεια να συνεχίσουν οι νεότεροι, αφού στην πραγματικότητα δεν μας ξέρουν κι όσα «διαιωνίζουν» είναι μόνο ψέματα και συμβάσεις. Εγώ είχα βέβαια την ιδέα ότι η τέχνη δεν είναι ψέμα ή αλήθεια, έχει άλλη φύση κι άρα όπως και να διαιωνιστεί καλό θα είναι. Αλλά δεν ήθελα (ή δεν ήξερα πώς) να ενσωματώσω τόση θεωρία. Μου αρκούσε που τα πλάνα αυτά ήταν γεμάτα ανθρώπινα πρόσωπα, βλέμματα, χειρονομίες. Κρατούσαν το έργο στο επίπεδο στο οποίο πρέπει να κινείται η τέχνη, ανάμεσα δηλαδή στην υλική, ανεπεξέργαστη καθημερινότητα και στη διάνοηση, τη σκέψη. Η τέχνη πρέπει να πατάει και στα δύο, να ενσαρκώνει τις ιδέες στην ύλη, κι εγώ με τα πλάνα αυτά είχα αρκετή ύλη.

γ) Στην τρίτη ομάδα πλάνων οι δυο ηρωίδες κάνουν μαζί περιπάτους ή συζητούν γλυκά μέσα

στο σπίτι, σε προσωπικές στιγμές, και η «Δανάη» θυμάται τα παλιά, τη ζωή της που τελειώνει.

Αυτοί οι περίπατοι κι αυτές οι στιγμές είναι στα αλήθεια οι πιο ακριβές στιγμές μου με την πραγματική Δανάη. Στην παραλιακή της Αθήνας, όπου κατεβαίναμε με το τραμ από τον Πειραιά, με οδηγούσε σε μια τεράστια έκταση, νεκροταφείο αυτοκινήτων παλιάς τεχνολογίας, των λεγόμενων «καταλυτικών». Τα κοίταζε στο φως της μέρας (δεν μπορούσε το σκοτάδι, τα μάτια της είχαν αδυνατίσει) και θυμόταν κόντρες νεαρών με πειραγμένα αυτοκίνητα πριν πολλές δεκαετίες, όταν ήταν ακόμα πολύ νέα. Σώπαινε και συγκεντρωνόταν, σαν να έβλεπε και να άκουγε με το νου τα νεκρά οχήματα να ζωντανεύουν και να μαρσάρουν περήφανα, σε εκείνο το μακρινό νυχτερινό πυρετό. Μου φαινόταν παράξενη μια τέτοια ανάμνηση, τόσο ξένη με τη σημερινή της εικόνα. «Μόνη σου ήσουν;», τη ρώτησα μια φορά, μα μου έσφιξε το χέρι χωρίς να μιλήσει. Κάποιο νεαρό της εποχής της θα θυμόταν.

Άλλοτε πάλι πηγαίναμε σ' ένα παλιό ξενοδοχείο πάνω από τη θάλασσα, πρόσφατα ανακαινισμένο, όπου πίναμε καφέ στη βεράντα μέχρι να νυχτώσει. Κοίταζε τα φώτα στο βάθος, πλεούμενα, αυτοκίνητα στις στροφές του δρόμου πέρα στη βραχώδη ακτή, το φεγγάρι, κάποιο δορυφόρο. Μια φορά μου είπε ότι δεν νοσταλγούσε τα παλιά, δεν

λυπόταν, απλώς τα ξαναζούσε, έτσι είναι το μυαλό, αυτή είναι η ζωντάνια του, η ικανότητα να συνδυάζει. Η μνήμη, είπε, απλώς εμπλουτίζει τις σύγχρονες εντυπώσεις, τις κάνει πιο πολύπλευρες και σημαντικές. Μετά συμπλήρωσε ότι τη νοσταλγία για τα παλιά έτσι κι αλλιώς «εμείς του είδους μας» πρέπει να την αποφεύγουμε, είναι *εχθρός*.

Οι πιο αγαπημένες μας στιγμές ήταν πάντως στο σπίτι όταν, αν και γριά, έπαιρνε την ακουστική κιθάρα με κέφι έφηβης και έπαιζε κρυστάλλινες, απλές μελωδίες, ενώ ψιθύριζε τραγούδια πανέμορφα. Ένα μιλούσε για μια αγάπη μας που υπάρχει *κάπου* και που όταν τη βρούμε θα ντυθούμε *μεσ' στ' άσπρα*. Μου εξήγησε ότι ήταν ενός παλιού Έλληνα συνθέτη, που μάλιστα είχε κι αυτός υιοθετήσει τον διάδοχό του, το *μαργαριτάρι* του.

Αυτά τα πλάνα μου, της τρίτης κατηγορίας, ήταν για μένα τα καλύτερα, και ήθελα πολύ να δέσουν και τα άλλα μαζί τους, μα δυστυχώς δεν τα κατάφερα, με κυνηγούσε εκείνη η *ελαφράδα*.

1 Μαΐου

M.K.

Κάθομαι στο βράχο πάνω από το ποτάμι, στην αυλή του ερειπωμένου μοναστηριού και δίπλα μου ο Σιρχάν δολοφονεί ζουζούνια ανάμεσα στα αγριολούλουδα. Το νερό στο βάθος κυλάει πάλι ήρεμο, ρυθμικό και πράσινο κάτω από τις ιτιές και τα πλατάνια. Θα μπορούσε και να είναι καθαρό, πριν μισό αιώνα ήταν από τα καθαρότερα ποτάμια της Ευρώπης κι ούτε βιομηχανίες είχε ποτέ δίπλα του, μα κανείς δεν το προστάτεψε σοβαρά κι έτσι τώρα το σκέφτεσαι να πεις και να πλύνεις το πιάτο, όμως κι έτσι είναι όμορφο. Κυλάει σαν φωνή από το μύθο, σαν μελωδία σιγανή, αιώνια, σταθερή κι αλάθητη στη στροφή της, αποφασισμένη να μη χάσει ούτε βήμα από το χρόνο. Κοιτώντας το θυμάμαι τα λόγια της Δανάης για τη νοσταλγία. Εδώ νοσταλγείς την ενότητα των πάντων και μερικές φορές ακόμα τη νιώθεις. Από την άλλη το μοναστήρι, ένα άγριο πέτρινο ερείπιο με πύργο και καμπαναριό, άγνωστο και εγκαταλειμμένο, τη νύχτα υψώνεται επίφοβο θυμίζοντας το θάνατο των ανθρώπινων καιρών, που όμως ποτέ

δεν είναι τέλειος, πάντα κάτι πλανιέται σαν νυχτερίδα, σαυράκι ή μέλισσα, για να πιάσουμε το νήμα εμείς «του είδους μας», (κατά την έκφραση της Δανάης) και να ενώσουμε θάνατο και ζωή.

Θυμάμαι λοιπόν πολύ καλά πώς ήρθε η φώτιση: ψάχνοντας σε πηγές (είχα διαβάσει διάφορα για τη Δανάη, ακόμα και το αμφιλεγόμενο μπεστ σέλερ *Το πριγκιπάτο των Γαλανών*, που όμως στηρίχτηκε από ό,τι λένε σε αυθεντικές μαρτυρίες), διάβασα και το αυτοβιογραφικό κόμικ της Μ.Κ., που υπήρξε φίλη της Δανάης. Εκεί βρήκα πράγματα που με θύμωσαν, όπως ότι το σπίτι μας έκρυβε δήθεν μια απειλή, ότι η Δανάη ήταν «ρηχή» ή και ότι παρίστανε την καλή για να εμπνέεται καλλιτεχνικά, χώρια το τι έγραφε για μένα! Έπειτα, όταν μου πέρασε ο θυμός, σκέφτηκα ότι αν ακολουθούσα τη ματιά της Μ.Κ. κι «έβλεπα» κι εγώ αυτή την «απειλή», ίσως κατάφερνα να αφαιρέσω το αναθεματισμένο ανάλαφρο στοιχείο. Της τηλεφώνησα λοιπόν κι εκείνη, ευγενέστατη, μου πρότεινε να δει το υλικό μου και να πει τη γνώμη της. Η γνώμη της ήταν εντελώς αναπάντεχη: «Γιατί να αφαιρέσεις το ανάλαφρο;» μου είπε έντονα. «Να κάνεις κωμωδία!» Και συμπλήρωσε, απαντώντας στους δισταγμούς μου, πως *δεν υπάρχουν όρια*, όλα μπορείς να τα αναμίξεις αν στο κεντρικό κουβάρι έχεις την αγάπη σου και τυλίγεις το θέμα σου πάντα μαζί με αυτήν.

5 Μαΐου

Μορβαρίντ

Η πεδιάδα απλώνεται επί χιλιόμετρα κι από τις δυο πλευρές του δρόμου, καθώς οδηγώ προς τα ανατολικά. Τα βουνά είναι σε απόσταση, η γη μοσχομυρίζει ζεστή και φιλική και μόνο ο Σιρχάν μπαινοβγαίνει ανήσυχος, για δικούς του λόγους, από την καμπίνα στη θέση του συνοδηγού. Ξαφνικά στη στροφή προβάλλουν χωρίς προειδοποίηση τα Μετέωρα, κατακόρυφα, ακατανόητα και μνημειώδη, και η διάθεσή μου αλλάζει: ώρα για μυστήριο και περιπέτεια.

Θυμάμαι έτσι άλλαξε κι όταν, μετά την κουβέντα με την Μ.Κ. και ψάχνοντας ξανά πηγές, άνοιξα το περίφημο *Άζι και Φιλ*. Δεν είναι παρά μια σειρά νόστιμα στιγμιότυπα της Αθήνας με πρωταγωνιστές δυο έφηβους που κάνουν σκέιτ, κι όμως θεωρήθηκε ως *ο ωραιότερος ύμνος και ελεγεία ταυτόχρονα της πόλης, λίγο πριν το ρέκβιεμ της!* Τότε μου ήρθε η έμπνευση για την τέταρτη ομάδα πλάτων, εκείνων με το πνεύμα *Μορβαρίντ* (μαργαριτάρι στα φαρσί), που έχει τη μορφή της *Άζι* σε *animated version*, υπαρκτή άλλωστε ήδη, αφού το κό-

μικ είχε από χρόνια μεταφερθεί στην οθόνη. Συνδύασα το εύρημα με μια άποψη της ίδιας της Δανάης που διάβασα σε ένα από τα (σπάνια) δικά της άρθρα στο *music.com*. Εκεί έλεγε πως η εποχή που ο καλλιτέχνης ήταν κάτι *ιερό* στο πλευρό των πριγκίπων έχει περάσει για πάντα προ πολλού. Κι η εποχή που ακολούθησε, όταν η αστική τάξη πήρε την εξουσία βάζοντας τον καλλιτέχνη στην ίδια ταξική μοίρα, αυτή του ανταγωνισμού, με τους αστούς συμπολίτες του, αλλά διατηρώντας γι' αυτόν το προνόμιο να (ή την ψευδαίσθηση ότι) κινείται στη σφαίρα των ιδεών (αφού η σφαίρα αυτή υπήρχε ακόμα, με τη μορφή των πολιτικών ουτοπιών, του σοσιαλισμού μα και του φασισμού) πέρασε επίσης. Τρίτον όμως πέρασε, ευτυχώς, και η εποχή που ο καλλιτέχνης ήταν υποχείριο του παγκόσμιου κεφαλαίου, ένα μαζικό προϊόν προς βραχεία κατανάλωση και τίποτε άλλο. Γιατί με το διαδίκτυο εντάχθηκε σε ένα μεγάλο κοινωνικό σύνολο με ποικίλα και όχι μόνο εμπορικά ενδιαφέροντα. Επομένως αυτό που έχει να κάνει ο καλλιτέχνης για να υπάρχει, είναι να εντάσσεται στο σύνολο με οποιοδήποτε τρόπο –η αγορά είναι μόνο ένας από αυτούς.

Με βάση τα παραπάνω, το *Πνεύμα της Τέχνης* έγινε στη φαντασία μου ένα αστείο, πεισματάρικο πλασματάκι, ενσαρκωμένο από τη χαριτωμένη *Άζι* με τα σκέιτ, που άλλωστε ήταν η *κωμική* (κυριολε-

κτικά) παραλλαγή της μεγάλης *Νάζια Ασάρι*. Στην ταινία η «Δανάη», χάνοντας την υπομονή της αστράφτει στο τέλος μια σφαλιάρα στο μικρό *Μορβαρίντ* (που παρουσιάζεται σε αυτήν επίμονα και εκνευριστικά, ζητώντας της να το «διασώσει» για το μέλλον) και του λέει πως *Πνεύμα της Τέχνης* δεν υπάρχει, υπάρχουν μόνο οι άνθρωποι, κι αυτοί ας ξεχωρίσουν μόνοι τους ό,τι τους κάνει καλύτερους και πιο αγαπημένους. Το πνεύμα-καρτούν απομακρύνεται διαλυμένο (από τη σφαλιάρα) μουρμουρίζοντας *δύσκολο, πολύ δύσκολο*, και η Δανάη επισημαίνει «ναι, αλλά αυτή είναι η κατάσταση».

Έτσι η ταινία έγινε μια τρυφερή κωμωδία, όπου οι αγαπημένες στιγμές με τους περιπάτους των δύο γυναικών είναι τελικά απλώς τα συγκινητικά *adagio* διαλείμματα στους *andante* ή και *allegro* ρυθμούς της.

*10 Μαΐου***Σιμόν**

Ο Σιμόν ή Σάιμον ή Σίμων έχει χαρακτηρι-
στική εβραϊκή μύτη και η κινούμενη σκιά
του κόντρα στον ήλιο μού θυμίζει γιγάντιο
χερσαίο χελιδόνι. Το μέτωπό του από κοντά μοιά-
ζει σοφό, τα μάτια *πύρινα σκοτάδια* που λένε, το
στόμα και τα χέρια δυστυχώς με αιχμαλωτίζουν σε
φαντασιώσεις. Είναι λίγο μεγαλύτερος από τον Πέ-
τρο και συνεργάτης του τον τελευταίο χρόνο, με
έναν ιδιαίτερο τρόπο: είναι φωτογράφος. Φωτο-
γραφίζει τα νεογέννητα μωρά.

Είμαι με τον Πέτρο και τον Σιμόν στον Πλα-
ταμόνα, σε ένα από τα κάμπινγκ της μεγάλης πα-
ραλίας. Χαμομήλια παντού στην ελεύθερη γη και
το κάστρο που υψώνεται στο βάθος. Ανεβαίνουμε,
με φιλάει. Η θάλασσα μπλε αστραφτερή μπροστά
και κάτω. Είμαι ερωτευμένη με τον Σιμόν. Έχω
τρεις μήνες ως το φεστιβάλ, αρκετούς για να χτενί-
σω τα πλάνα.

Ο Σιμόν κάθεται δίπλα στην έπαλξη, το προ-
φίλ του διαγράφεται στον ήλιο, κάθομαι κι εγώ.
Δυο λεπτά μετά είμαστε μαζί *μέσα* στην έπαλξη.

Έχω ήδη την αίσθηση ότι ανήκει στην οικογένεια, στο είδος μας. «Θέλω να σε φωτογραφίσω», μου λέει.

Με φωτογραφίζει τόσο που ο Πέτρος παίρνει το αυτοκίνητό τους και φεύγει. «Πάω να σας φέρω κάτι», λέει μισοθυμωμένα μισοπαιχνιδιάρικα, «ένα δώρο». Πάμε με τον Σιμόν σε ένα ξενοδοχείο ακριβό, με πισίνα και όλα τα κομψόρ. Με φωτογραφίζει σε μια σειρά ολόσωμων πορτρέτων, στα οποία τα μαλλιά μου έχουν πάντα το ίδιο χρώμα και το ίδιο μήκος (σε όρθια καρφιά) με τα δεκάποντα τακούνια μου. Έχω ειδικά πινέλα και βάφω κάθε φορά τις μοναδικές μου γόβες στο ίδιο χρώμα με τα μαλλιά. Ό,τι χρώμα μπορείτε να φανταστείτε. Βάζει τις φωτογραφίες στο ντίτζιταλ άλμπουμ του, μαζί με τα μωρά.

Τα μωρά κοιτάζουν τον κόσμο με χαρούμενη έκπληξη ή με δυσπιστία, ανοιχτόκαρδα ή στριμμέ-να, όλα πάντως με δύναμη, κατανόηση, ακόμα και χιούμορ. Από πού έρχονται; Ποιοι ανόητοι νομίζουν πως είναι «δικά τους;» Ποιοι βάνουσοι θα προσπαθήσουν να τα κάνουν σαν τα μούτρα τους; Για ένα λόγο χαίρομαι για τον Πέτρο, που δεν έγινε καλλιτέχνης. Αν και ..χμ!

Ο Σιμόν κοιτάζει τον κόκκινο ήλιο μέχρι που δύει. Μετά, μέσα στο τροχόσπιτο, απλώνει τις φωτογραφίες στην οθόνη. «Αυτή», αποφαίνομαι. Τα μαλλιά είναι γαλάζια και ροζ-βιολέ, το ίδιο και τα

παπούτσια. Ανάμεσά τους εγώ με μαύρη στενή φούστα και μπλούζα. Ο Σιμόν κάνει το φωτομοντάζ και μου δείχνει το αποτέλεσμα: εγώ πρώτο πλάνο σε μικρογραφία, σε δεύτερο μα σε μεγέθυνση η «Δανάη» της ταινίας, επάνω αριστερά η Άζι - Μορβαρίντ. Κάτω με κεφαλαία η λεζάντα: «*Morvarid: a film by Malda Harami*».

23 Μαΐου

Δανάη

Φτάσαμε στη Θεσσαλονίκη. Είμαστε σε ένα κάμπινγκ έξω από την πόλη, προς τη Χαλκιδική. Μάλλον τουριστικό, αν και έχει αρκετούς μόνιμους. Αρχίζει ένα μεγάλο καλοκαίρι, στο τέλος του η ταινία πρέπει να είναι έτοιμη. Είμαι αισιόδοξη, έχω τον Πέτρο, τον Σιμόν και τη Δανάη.

Η Δανάη είναι πια ογδόντα, βλέπει δύσκολα κι έχει ζαρώσει, μα ενώ μετά το θάνατο του Μιχάλη πίστεψα πως σύντομα θα τη χάσω (είχαμε και οι τρεις κουραστεί από τον αγώνα με την αρρώστια), εκείνη ανένηψε. Μάλιστα, αντίθετα από τους φόβους μου, ζωήρεψε κι άλλο με την ιδέα να είναι αυτή η «ετοιμοθάνατη» στην ταινία μου αντί για τον Μιχάλη, αφού μέσω αυτής μπορούσα να εκφράσω καλύτερα όσα δικά μου είχα κατά νου. Και να που τώρα ο Πέτρος πήγε και την έφερε εδώ, της νοίκιασε κι ένα μπαγκάλοου, σκέφτηκε πως θα ήθελε να είναι μαζί μου σ' αυτή την ωραία μου περιπέτεια. (Η ήταν μήπως από τη ζήλια του για τον

Σιμόν;) Όπως και να είναι, νάμαστε όλοι μαζί και η Δανάη στο στοιχείο της.

Καθόμαστε το βράδυ έξω από το τροχόσπιτο, γύρω από το φως. Το κάμπινγκ εκτείνεται σε αρκετά στρέμματα, από το βουνό ως την παραλία. Πέρα από αυτό τα χωριά, οι δρόμοι, τα σύνορα, στο βάθος του ορίζοντα η φωτισμένη Θεσσαλονίκη. Παντού άνθρωποι στη βουή του καλοκαιριού, ξαναμμένοι, πιωμένοι, μισόγυμνοι. Τα αυτοκίνητα και οι μηχανές πηγαινοέρχονται ασταμάτητα για μια ακόμα νύχτα στη διαρκή, λίγο σπασμωδική γιορτή. Δίπλα μου η Δανάη, με τα άσπρα μαλλιά, τα μαύρα γυαλιά (δεν τα βγάζει πια σχεδόν καθόλου) και στο λαιμό το μαργαριτάρι (το φοράει συνέχεια, όπως εγώ το σμαράγδι, είναι τα δυο τελευταία κομμάτια από το θρυλικό *magicbead*, τη *Χρυσή Βροχή*) μοιάζει με γαλαξιακό ξωτικό. Κάθεται στο ημίφως κι έχει περιλάβει τον Σιμόν με τα απίστευτα δάχτυλά της. Γελάω μέσα μου γιατί μαντεύω τον ηδονισμό, γνωρίζω την ερωτικά λαίμαργη, αν και εκλεκτική, φύση της και είμαι βέβαιη πως ο Σιμόν είναι αμήχανος. Μια στιγμή μετά δεν γελάω: με ύφος γκουρού του αναπτύσσει το κήρυγμά της ότι η *τέχνη ήταν, είναι και θα είναι απλώς η θρησκεία των έξυπνων* και του ζητάει με θράσος να της δώσει να δει (δεν μπορεί να δει σχεδόν τίποτα) τις φωτογραφίες του. Βγάζει τα γυαλιά, τις κοιτάζει λίγο με απλανές βλέμμα και αποφαινεται: «Είσαι πολύ καλός». Ξέ-

ρω τώρα πως ο Σιμόν θα φύγει σύντομα μα δεν έχω τη δύναμη να θυμώσω, το είδος μας πρέπει να διαιωνιστεί.

Ο Σιμόν της απαντάει κολακευμένος, με ύφος σεμνού φιλόσοφου, *ότι δεν ξέρει τι είναι η τέχνη*. Αργά τη νύχτα, όταν όλοι έχουν πάει για ύπνο κι εγώ σκέφτομαι με άγχος το άδηλο μέλλον της ταινίας μου, μου δείχνει με έξαψη τα αποτελέσματα ενός φωτομοντάζ. Η φωτογραφία απεικονίζει όλη την οικογένεια: Μιχάλης, Δανάη, εγώ, Πέτρος, Σιμόν, Σιρχάν. Στο βάθος αχνοφαίνεται η αφίσα του *Μορβαρίντ* και σε πρώτο πλάνο υψώνεται πάνω από όλους μας ένα γιγάντιο λευκό λουλούδι που γέρνει σαν να θέλει να μας χαϊδέψει ή να μας σκεπάσει κι εμείς το κοιτάμε γελαστοί κι ευτυχισμένοι.